

280244

Revista

Banatului

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anul IX

Timișoara 1943

4-6

Ion Sârbu^{*)}

de Dumitru Imbrescu

Sub poalele colinelor muntoase cari despart Valea Almăjului de Orșova, se află resfirată o străveche așezare omenească, care a jucat un însemnat rol în mișcarea națională a întregii regiuni. Deși plasată mai la o parte de șoseaua care leagă Almăjul cu rețeaua de cale ferată internațională, Rudăria, căci despre ea este vorba, s'a menținut încă din vremurile vechi la un loc de frunte în lupta de rezistență a elementului autohton, de atâtea ori supus încercărilor de dezagregare etnică și politică. Puține regiuni din Banat au cunoscut o viață trecută mai zbuțuită ca Valea Almăjului. Pe aci s'au strecurat, venind din defileul Porților de Fier, toate neamurile amestecate ale Asiei. Nici Tătarii n'au cruțat de cruzimea lor acest pământ frământat cu sângele și lacrimile românilor băștinași.

Dealurile cu bogăția lor de verdeață și munții cu podoaba pădurilor au fost locul de refugiu al populației încălțate. Musafirii, odată terminate proviziile și fără nici-o perspectivă de a și le înlocui, plecau mai departe, ducând cu ei solie de distrugere și jaf. Atunci abia fugarii români se puteau reîntoarce, reluându-și firul unei existențe întemeiate pe neprevăzut și primejdii. Și lucrurile acestea n'au durat un secol sau două, ci aproape 800 de ani. După urma acestor evenimente poporul almăjan a ieșit cu o voință neînfricăată și cu un curaj legendar. Solidaritatea lor a dus întotdeauna la acțiuni răsunătoare. Aci mai trebuie subliniat că au rămas faimoase alegerile parlamentare pe cari le făceau ungurii, izbutind întotdeauna candidații cauzei naționale și lăsând în minoritate pe cei guvernamentali. E în aceste întâmplări un exemplu viu de puternic sentiment național, care nu se reducea numai la vorbe, ci se concretiza în acte de rezistență eroică.

Am ținut să facem această schiță a trăsăturilor esențiale ale

---

*) Conferință ținută la „Cercul Bănăjenilor din București“.

Almăjului, în dorința de a ne pune în legătură cu miezul problemei de azi. Când vom vorbi de caracterul neînfricat al istoricului Ion Sârbu nu trebuie să fie nimeni surprins, pentru că în lunga lor existență de păstori sufletești ai țărănilor din Rudăria, membrii familiei Sârbu au luat dela populația băștinașă o seamă din însușirile ei tradiționale.

Numele Rudăriei se leagă de patru figuri, în strânsă legătură cu viața noastră culturală și națională. În primul rând, păstrăm o amintire cu substrat de legendă, dar care are totuși și o mare parte de adevăr istoric. De mult, turcii, în incursiunile lor ticăloase, au luat din Rudăria un copil răătăcit, ducându-l cu ei în captivitatea îndepărtată. Băiatul fiind inteligent și supus, a reușit să facă o frumoasă carieră militară. Dorul de ai săi l-a făcut să se ceară cu serviciul în aceste părți și astfel Regep — Aga, băiatul dus de turci în captivitate, ajunge la Ada-kaleh. În smerenia lui pentru tradiția creștină, căci pe față trebuia să se arate mahomedan, a pus de i s'a zugrăvit chipul pe unul din zidurile bisericii din Rudăria. Fie că cineva l-a denunțat pentru aderarea lui la creștinism, fie că alte intrigi mult mai ascunse, de care era plină armata turcă, au fost țesute, adevărul e că după puțin timp dela zugrăvirea chipului său în biserica din Rudăria, Pașa dela Vidin pune de i se taie capul. Așa sfârși o viață de român chinuită de turci.

Dar, numele Rudăriei se leagă și de un alt mare act din istoria țării: revoluția dela 1848. De aci s'a ridicat acea minte luminată de învățat și luptător politic, *Eftimie Murgu*, care, pe Câmpia Lugojului, ridică steagul revoluției, pe cu totul alte vederi decât cei dela Blaj. Istoricii, fără să facă o analiză a împrejurărilor cu totul speciale în care se găsea Banatul față de Imperiul Habsburgic, au judecat cu asprime și nedrept acțiunea lui Eftimie Murgu, ca pe o mișcare desidentă. Noi n'aveam nimic cu unghurii, decât dela 1867. Deci, n'aveam de ce să ne războim cu ei. Trebuie să reținem că un început de lumină s'a făcut, astfel că în curând rolul de revoluționar al rudăreanului Murgu va fi mai bine conturat și reliefat.

I-a fost dat Rudăriei să mai participe cu încă unul din ai săi la organizarea economică, socială și politică a Banatului. E vorba de generalul *Traian Doda*, un mare luptător naționalist, deputat reînfricat în Parlament și primul președinte al Comunității de Avere, instituția menită să administreze terenurile prin care împăratul dela Viena înțelegea să răsplătească populația grănicerească pentru neclintita ei credință și jertfă. Și acest militar distins care s'a bucurat de stima și încrederea Impăratului, pe care unghurii îl vor condamna la închisoare, dar Impăratul îl va grația, a pornit pe drumurile cărturăriei și carierii militare tot din satul lui Eftimie Murgu.

Și tot de aci se va ridica și Ion Sârbu, care a ținut să rămână în slujba tradiției familiare, slujitor de suflete, când pregătirea științifică ce și-o formase, l-ar fi indicat pentru alte rosturi mult mai importante, rosturi cari i-au și fost oferite dar pe cari, modestia lui le-a refuzat smerit.

Douăzeci de toamne și-au revărsat podoaba frunzelor îngălbenite peste mormântul uitat de lume, al aceluia ce-a descifrat, prin puterea lui de pătrundere, tainele unui întunecat colț din istoria noastră națională. Luptătorul pentru unitatea neamului, aprigul apărător al drepturile strămoșești, din timpul stăpânirii maghiare, nu mai e prezent în memoria noastră. E o uitare prea timpurie și nemeritată. Fiindcă e bine știut, că dintre bărbații politici bănățeni, din trecutetele vremuri, D-rul Ion Sârbu a fost acela care, alături de alții, a dus cu îndârjire, luptă deschisă împotriva stăpânirilor vitrege, ce au ținut la suprimarea noastră ca națiune. A fost o vreme când afirmarea conștiinței de neam era scump plătită. Iar pleiada bărbaților politici de atunci nu prea țineau seama de măsurile represive ale autorităților. Printre aceștia se poate număra și istoricul Ion Sârbu, a cărui pomenire am găsit de bine că trebuie făcută, mai ales acum când lumea a început să-l uite.

Cine a citit Istoria lui Mihai Vodă Viteazul își poate da perfect de bine seama de puterea de muncă a acestui luptător, de desăvârșita lui înțelegere a faptelor și de pătrunderea amănuntelor.

Nimic nu-i scapă din vedere. Inregistrează și confruntă cu alte izvoare, tot ce crede că-i poate servi la luminarea problemei ce-l preocupă. Și face aceasta, nu dintr'o simplă pornire de cercetător, nu cu aerul unui profesionist, ci cu sufletul însetat să afle cât mai mult. Fiecare document e trăit de cercetător cu toată sensibilitatea firii lui meditative. Ceî ce l-au cunoscut pe Sârbu spun că în momentul când acesta scruta un document, rămânea multă vreme gânditor, pentru ca, după o însemnată scurgere de clipe, să-și reia firul cercetării. Însemnătatea documentului îl face să rătăcească cu gândul departe, în făgașurile frământărilor noastre etnice, când vovozii făceau de strajă, pentru apărarea drepturilor strămoșești, când năvălitorii se revărsau ca puhoaiete peste tot cuprinsul țării, omorând și nimicind tot ce găseau în cale, când organizarea vieții poporului nu era ca acum, făcută după legi și regulamente, ci după datini și tradiții. Pe Sârbu l-a atras în deosebit chip, trecutul nostru sbuciumat, după propria lui mărturisire, tocmai pentru că nu se știa nimic precis. „Mergi în istorie ca pe un drum; la fiecare cotitură ți-se desfășoară noi priveliști, la cari nu te-ai așteptat. Și tocmai aici stă partea de farmec a muncii tale. Documentele au o viață proprie. Cu cât te adâncești în slova lor, cu atât le înțelegi mai bine și ră-

mâi prieten cu ele toată viața. Așa se întâmplă că sunt trist atunci, când multă vreme nu pot să vizitez o arhivă. M'am obișnuit cu aceste vieți prăfuite și nu mă voiu despărți niciodată de ele". Astfel spunea Ion Sârbu într'una din scrisorile ce le adresează prietenului său Profesorului Murgoci, a cărei ciornă se poate și astăzi vedea în camera de lucru a istoricului la Rudăria, păstrată de surorile lui, întocmai cum a fost când lucra el.

Cine își pune în gând să se ocupe de opera lui Ion Sârbu, nu poate să se despartă de viața lui sbuciumată. Dealtfel nu e greu de dedus asta chiar din ceea ce a scris el. Să încercăm totuși, deși nu am putut culege toate datele ce ne-ar putea servi, să schițăm o scurtă biografie, așa cum se înlanțuesc evenimentele mai însemnate ale vieții sale. După actele de stare civilă ale satului Rudăria și după cum ne spun cele trei surori în viață, istoricul s'a născut în anul 1865; tatăl său, Iacob Sârbu, era un om cu vază în tot ținutul. Dealtfel el reprezenta a cincea generație, în familie, de slujitori ai altarelor. Familia pare a fi venit, după rezultatul cercetărilor lui Ion Sârbu, cam cu trei sute de ani înainte din Oltenia. Se știe, că odată cu războiul din 1637—39, s'a făcut o mișcare în grupuri din Oltenia, spre Banat. Printre emigratori se afla și această familie pornită dela Vânjul-Mare din Mehedinți. Așezată în Rudăria, a muncit onest cu dragoste de săteni; preoții din familia istoricului au fost întotdeauna în fruntea mișcărilor culturale din ținutul Almăjuului.

Drumul lui Ion Sârbu era deci fixat de către înaintașii lui căsăteni. Știa că trebuie să lupte din răputeri, pentru cauza națională. De mic copil, din școala primară, a arătat o vădită dârzenie de luptă. Avea aplicație pentru istorie, studiul lui drag. Școala primară a făcut-o în comuna lui natală, fiind de o rară diligență și modestie. Un amănunt interesant: nu avea prieteni. Greu de stabilit din ce motive. Știm sigur însă, că era extrem de serios și răspundea hotărât, încât colegii îl cam luau în răs. Se poate că tocmai din această cauză să fi ocolit tovărășiile. După terminarea claselor primare din satul său, a trecut printr'o școală superioară românească din Bozovici, unde spun colegii lui supraviețuitori, se îndeletnicea mult cu pictura. De-aci părinții îl duc la școala civilă din Caransebeș, care era echivalentă cu gimnaziu. Nu stă decât trei ani și trece la colegiul reformat din Debrețin, unde a fost, de multe ori, dat de profesori drept exemplu de seriozitate și putere de muncă, colegilor săi unguri, cari nu-l prea vedeau cu ochi buni tocmai din această cauză. E interesantă următoarea întâmplare: fiind scos la o oră de geografie să arate ținutul locuit de Români, Ion Sârbu a arătat tocmai partea ce alcătuiește actualul stat românesc între Nistru și Tisa. Evident că în asemenea condițiuni, atrăgându-și ura nu numai a co-

legilor, dar și a profesorilor unguri, elevul Sârbu de pe atunci, n'a mai putut rămâne la Debrețin și a fost nevoit să plece. Gimnaziul îl termină la școala românească din Brașov, unde s'a simțit într'un mediu apropiat gândurilor lui. Imprejurări asupra cărora nu am putut obține lămuriri, silesc pe părinți să-l trimită pentru clasele V și a VI-a la liceul luteran din Presburg; restul studiilor secundare, adică clasele VII și VIII, îl face tot la Brașov, unde își trece și bacalaureatul „Eximio modo“, cea mai înaltă distincțiune școlară.

Studiile universitare le-a început la Universitatea luterană din Jena, unde a ascultat cu deosebire istoria medievală și modernă cu profesorul O. Lorenz și pe cea antică cu Gelzer. N'a scăpat nici cursurile de filosofie ale profesorilor Eucken, Liebman și Falkenberg. Ceeace i-a atras în deosebit chip a fost sala totdeauna plină de lume, a profesorului Haeckel, căruia Sârbu i-a păstrat tot timpul vieții o neștearsă amintire. N'a putut sta mai mult de trei semestre și a fost nevoit să treacă la Viena, continuând cu multă râvnă studiile istorice cu profesorii: Hubert, Büdingher, Zeissberg, Sickel și Mühlbacher. Acolo începe pentru Sârbu epoca de prodigioasă activitate. După absolvirea cursurilor se adâncește în studiul documentelor. Arhiva din Viena, unde s'au rătăcit atâtea și atâtea acte de valoare din istoria noastră, îi dă prilejul lui Sârbu, să se fixeze asupra a două mari capitole: *Mihai Viteazul* și *Matei Basarab*. Adună de zor materialul trebuincios. Iar în 1899 face să apară ca teză de doctorat, cartea privitoare la acesta din urmă, intitulată: „*Matei Vodă Basarab, Auswärtige Beziehungen*“, rămasă și până astăzi netradusă, din cauza morții premature a istoricului, care dorise cu orice preț s'o facă cunoscută și publicului românesc. Prea puțini cunosc această importantă lucrare, atât pentru istoria propriu zisă, cât și pentru istoria diplomatică. S'au urmărit toate fazele politice externe a domnului muntean. Dar, mai presus de toate, este redat întreg tabloul configurației diplomatice din acea vreme. Poți urmări toată politica Europei din secolul al XVII-lea. Puterea de discernământ critic a autorului e pretutindeni remarcată. Savanții străini, dintre care și foștii lui profesori de specialitate, i-au adus multe elogii. Critica germană l-a primit cu multă căldură. Succesul acestei lucrări îi atrage simpatia și protectoratul lui Dimitrie Sturza, pe atunci prim-ministru al României. I se propune lui Sârbu de către acesta să scrie o istorie asupra lui Mihai Viteazul, invitație la care răspunde cu entuziasm și deosebit zel de muncă, cu atât mai mult, cu cât mai adunase material privitor la acest domnitor, încă din timpul șederii sale la Viena.

Iată ce spune Sârbu în prefața primului volum, apărut în 1904: „Dacă D-l Sturza mă întreba întâi de ce lucru aveam să mă apuc

atunci, oricare aveau să fie condițiunile vieții mele, nu i-aș fi putut răspunde decât: de istoria lui Mihai Viteazul“. Odată promisă monografia Domnitorului Român Ion Sârbu s'a ținut de vorbă. Pleacă, cu mici ajutoare, obținute dela Spiru Haret, ministru atunci al Instrucțiunii Publice, la Viena, de unde a adunat o mulțime de documente privitoare la **contingențele politice externe** din acea vreme. Intre timp se reîntoarce la București pentru complectări. In timpul cât a stat în Capitală a ocupat, prin protecția lui Dimitrie Sturza, postul de custode-prim la Fundația Universitară Carol I, iar după scurtă vreme a fost numit și profesor la Seminarul Central. I s'a oferit, din partea forurilor competente, catedra de istorie universală la Universitatea din Iași. In modestia lui Sârbu a refuzat să pună candidatura. Il preocupa mai mult terminarea lucrării începută. Din nenorocire mijloacele materiale nu-i îngăduiau să rămână mult timp în București. Incheierea lucrării e nevoit să o facă tot la Rudația, unde se reîntoarce după adunarea datelor trebuincioase. Reușind să pună la punct primul volum, vine iar la București, dar prețutindeni este primit cu indiferență. Urmează o serie întreagă de perigrinări. Nu se găseau fonduri pentru tipărirea unei asemenea lucrări. Disperarea autorului nu găsea margini. Aleargă în toate părțile, dar în zadar. Nimeni nu s'a găsit să-l ajute în acele momente, pentru tipărirea unui volum, așa de însemnat, cum era istoria lui Mihai Viteazul. Dar tocmai în momentul când se hotărâse, cu durerea în suflet, să se reîntoarcă la vatra părintească, primește de acasă vestea, că surorile lui s'au sfătuit și i-au pus la dispoziție zestre lor pentru tipărirea operei.

Astfel apare, în 1904, primul volum, primit cu multă încredere de știința românească. Cu un an mai târziu, în 1905, Academia Română i-a decernat marele premiu „Năsturel“ pentru meritele lucrării sale

Ca să mai insistăm asupra cuprinsului lucrării, n'ar fi în primul rând nimerit; cei ce au cetit-o își pot da cu siguranță seama de meritul ei covârșitor. Iată ce scria Dimitrie Sturza: „Lucrarea D-lui Sârbu este un studiu istoric făcut depe bogate izvoare și întocmit cu multă competență“. Dar în cece privește limba, degajată de neologisme și barbarisme a lucrării, vrem să lăsăm pe autor să ne vorbească. Iată ce scrie în prefață: „O lămurire vreau să mai dau cu privire la limba cărții mele. M'am trudit să întrebuițez în text în afară de note, cum se poate vedea, limba vorbită sau cel puțin înțeleasă de popor. Firește că aceasta nu e tocmai ușor într'o lucrare scrisă după **trebuințele științei și nici izbuteste omul întotdeauna**. Altul e însă punctul, asupra căruia, cred, că s'ar opri cititorii mei.

„ajungerea să cunoască izvoarele de istorie românească“. Iată prin urmare și vederile de limbă ale istoricului bănățean.

După tipărirea operei se retrase la Rudăria, urmând, ca preot, firul tradiției în familie. În anul 1906, la alegerile generale, comitetul național i-a oferit lui Sârbu candidatura pentru districtul de graniță al Caransebeșului, ceea ce a primit cu bucurie, luptând din răsuputeri pentru câștigarea cauzei românești. Propaganda maghiară se deslănțuie cu furie, sub protecția baionetelor. Sârbu înregistrează o nemaipomenită victorie. Obține 2071 de voturi, cu unul în minus față de candidatul guvernamental. În anul 1907 o parte din visul lui Sârbu se îndeplinește, prin tipărirea celui de al doilea volum, cu privire la istoria lui Mihai Viteazul. De atunci și până după războiu, a luptat cu trup și suflet, pentru descătușarea Banatului și celorlalte provincii, de sub jugul stăpânirilor străine. În timpul războiului mondial, Sârbu este suspectat de autoritățile ungurești. Este pus sub urmărire; i se prescrie un regim greu. Între altele i se cerea să se prezinte de două ori pe zi, la ora 8 dimineața și la aceeași oră seara, în fața primarului și notarului din sat. Imbolnăvindându-se și având nevoie de îngrijire medicală, a rugat autoritățile să-i înlesnească plecarea la Viena pentru căutarea sănătății. Nu i s'a permis. La izbucnirea războiului, venind dela Timișoara, cu gândul să plece la București, pentru a duce Regelui Carol I, cuvânt din partea generalului Mackensen, este urmărit de jandarmii unguri. Ajuns în comuna Prigor, este ascuns acolo de preot, unde aceștia au făcut o perchezitie minuțioasă, fără să-l găsească. Supărați că n'au putut să-l prindă, reprezentanții forței publice, în complicitate cu autoritățile asupritoare, i-au făcut o perchezitie domiciliară, răscolindu-i toată casa și scormonindu-i chiar camera de lucru. I-au luat, cu ocazia aceasta, o sumedenie de hârtii, pe cari le credeau mai compromițătoare. Ca o consecință a acestei descinderi, Sârbu este dat în judecată și condamnat la un an închisoare corecțională și 3000 de coroane amendă. După ispășirea pedepsii, e permanent urmărit în tot timpul războiului.

Cercetările istorice nu și le-a întrerupt. Din contră, lucra cu acelaș zel, ca și altă-dată. Gândul lui Sârbu a fost legat întotdeauna de tipărirea operei integrale cu privire la Mihai Viteazul. Adunase material mult, îl închegase sistematic într'o lucrare tot atât de minuțios documentată, ca și cea dintâi și aștepta prilejul nimerit ca să-l dea publicității. Pregătise în același timp și traducerea din nemțește a lucrării despre Matei Basarab. În plus adunase tot materialul necesar unei lucrări despre politica externă a Regelui Carol I, material care se află și astăzi depozitat în casa dispărutului și căruia nu i-ar

trebui multe adăogiri și modificări, pentru a fi prezentat opiniei publice.

Mihai Viteazul și domnia lui plină de lupte a cunoscut un succes dintre cele mai mari. Faptul că acest domn a avut cel dintâi viziunea unui stat unitar care să cuprindă în cadrele sale toate provinciile răslețite sub stăpâniri străine, a stârnit un viu interes atât printre români cât și în cercurile din afara granițelor. Și el nu se mulțumea numai cu enunțarea ideii de Unire, idee care zăcea de veacuri în subconștientul masselor, ci căuta și mijloacele cele mai eficace de a o traduce în fapt. Faptele lui de arme, neîntrecute, în izbânzi încă de nimeni dela Ștefan cel Mare, au răscolit întreaga Europă, revărsând asupra Voevodului român valuri nesfârșite de entuziasm și admirație. Era epoca în care puterea turcească lichidase imperiul colonial al Veneției și se apropia cu pași fulgerători spre inima Europei. Puțin ne mai desparte de asediul Vienei. Era, deci, firesc ca un Voevod de mică țară îndepărtată, care stătea în calea turcilor și care era în stare să stăpânească cu armatele sale modeste valurile nesfârșite de ieniceri, să trezească atâta interes în sufletul masselor amenințate de revărsarea cuceritoare a musulmanilor. Actele de vitejie ale lui Mihai Viteazul au devenit obiect de legende și versificări. În Grecia mai ales, țară de mult cotropită de turci, faptele sale au avut un deosebit răsunet. Melozii greci le-au inserat în poeme eroice, comparând pe Voevodul român cu eroii antichității. În țara noastră îndeosebi o bună bucată de vreme după moartea lui, n'a prea fost popular. Explicația acestui dezinteres s'ar putea găsi în faptul că Mihai Viteazul este autorul actului de întărire a șerbiei din Țara Românească. Nu e cazul să discutăm motivele cari au dus pe Voevod la o asemenea gravă măsură socială, dar este cert că instaurarea ei a creiat o atmosferă de răceală din partea populației față de el. Trebuia să treacă multă vreme, să se scurgă mai multe generații, pentru ca să se uite acest act de adâncă dramă socială.

Dar, în afară de acest act, care întunecă gloria lui Mihai Viteazul, faptele lui de arme i-au adus o consacrare unanimă. Astăzi, aproape toți istoricii s'au simțit obligați să-i cerceteze viața și desfășurarea scurtei și glorioase domnii. Ne interesează să știm ce poziție ocupă lucrarea lui Ion Sârbu în complexul celorlalte lucrări similare Mihai Viteazul putea fi văzut de unii și de alții din diferite puncte de vedere și cercetările își proiectau rezultatele în tot atâtea direcții.

Prima mare lucrare, care are de scop de a arunca o lumină vie asupra domniei sale, este a lui Nicolae Bălcescu, erou al revoluției dela 1848, care avea să se stingă atât de trist și sbuciumat în retragerea sa voluntară dela Palermo, în Sicilia. Ea aruncă o proiecțiune luminoasă asupra figurei Voevodului și asupra complexului de întâmplări

ce se leagă de domnia lui. Această istorie poartă pecetea spiritului revoluționar și ea e menită să dea maselor dornice de reforme bine-făcătoare un exemplu viu de abnegație, eroism și jertfă, concentrate într'un singur om. Pentru idealul de unire, care era axa preocupărilor generației revoluționare, nu se putea recurge la un exemplu mai concludent decât acesta. Ideia de unire fusese pentru prima dată încercată să fie înfăptuită de Voevodul Munteniei. Revoluția trebuie să-l aleagă pe el ca deschizător de noi orizonturi. De-aceia, lucrarea lui Bălcescu fără să fie o operă de diletant, nu se preocupă totuși exclusiv de valoarea documentară, cât mai ales de ideea mare și generoasă care se desprinde din complexul de fapte și împrejurări. Ea este sudată pe mai mult sentiment și căldură. Ca lectură mai ales, e o pagină foarte plăcută și atrăgătoare. Ceilalți istorici ai lui Mihai Viteazul, plecând dela lucrarea lui Bălcescu, au pus accentul tot mai mult pe documente. Printre ei trebuie să-l așezăm și pe Ion Sârbu. Lectura lucrării sale, deși își justifică undeva limba întrebuintată e totuși mai greoaie. Punând valoare pe document și mergând meticulos spre descoperirea, descifrarea și interpretarea lor, el nu pune decât rar de tot și prea puțin din căldura pe care Bălcescu a proiectat-o cu atâta risipă de suflet. Limba lui I. Sârbu e o limbă adecvată fondului și materialului documentar, în care Sârbu își depășește antecesorii prin acte noi descoperite de el în arhivele imperiale dela Viena, rămase acestora necunoscute. Prin acest mare aport, lucrarea lui întrece, ca valoare științifică, celelalte lucrări istorice despre domnia și faptele lui Mihai Viteazul. Că ulterior s'au scris și lucrări de o valoare egală, e indiscutabil, însă rămâne stabilit că Sârbu e cel ce a descoperit sursa de informații și documente vienez și meritul lui nu poate fi contestat de nimeni. Fiindcă am ajuns la aprecieri asupra lucrării lui Sârbu, trebuie să semnalăm polemica cu Iorga și obiecțiile adesea neserioase cu caracter de adversitate personală pe care i le-a adus. Iorga n'a putut aduce nimic în plus, în afară de o viziune mai largă, în descifrarea domniei lui Mihai Viteazul. Dealtfel nici Academia Română, care l-a premiat pe Sârbu, cu toată opoziția lui Iorga, nu s'a lăsat convinsă de supărările furtunoase ale marelui dascăl dela Văleni. Dimitrie Sturza, raportorul lucrării, o ridică pe un pedestal de apreciere unanimă. Judecata lui însușită de înaltul for academic a înlesnit pătrunderea acestei valoroase lucrări în lumea specialiștilor și a disciplinei istorice.

E drept că lectura lui Sârbu e mai greoaie, dar trebuie să ne gândim că ea e rezultatul trudei unui specialist format într'o aspră școală istorică germană, că lucrarea e adresată mai mult învățaților decât vulgului, astfel încât adevărul ce se desprinde din ea e pus în lumină mai mult decât considerațiile de aparență lecturală. Pentru

frumusețea limbii și puterea de evocare, ne stă la dispoziție Bălcescu, cu luminoasa lui lucrare. Istoria lui Sârbu este hărăzită științei, a lui Bălcescu e la îndemâna publicului.

Războiul mondial încetase. Sârbu este trimis la conferința de pace dela Versailles, pentru a susține, pe baze istorice, drepturile României asupra Banatului întreg, în fața înaltului areopag. Acolo depune mari străduințe pentru cauza națională. A plecat de acasă înarmat cu toate documentele de care avea nevoie. La reîntorcere, între Timișoara și Lugoj, a avut loc un mișelesc atac, care ar fi avut drept țintă suprimarea sa. Prin minune, Sârbu scăpă neatins. În schimb însă, atentatorii au reușit să dispară cu geamantanul, unde își avea toate documentele și lucrările istorice. Se găsea acolo atât traducerea românească a lucrării despre Matei Basarab, cât și partea doua din istoria lui Mihai Viteazul. Astfel am fost lipsiți de două lucrări însemnate pentru cunoașterea istoriei trecutului nostru. În anul 1922, Ion Sârbu, în împrejurări rămase până astăzi neînțelese, își dă sfârșitul, fiind înmormântat în Rudăria, unde a slujit cu atâta evlavie. Au rămas după el și alte opere. În biblioteca lui, unde am avut prilejul să scormonesc de câteva ori, se mai află multe lucrări, ce ar putea aduce reale foloase, pentru ramura de cercetare istorică. Sunt și o serie de documente, ce și-ar găsi un loc nimerit la Academia Română, ~~Bal~~ ~~cărei laureat a fost Ion Sârbu.~~ Cluj

Iar lucrarea despre politica externă a Regelui Carol I, dacă ar fi tipărită, ar sluji multora la descifrarea unor noi înțelesuri a evenimentelor ce au precedat războiul mondial.

Pentru bănațeni figura lui Ion Sârbu are o mare însemnătate, căci e unul din cei mai mari și aprigi luptători ai cauzei românești. Pe plan cultural și național a fost cea mai proeminentă figură din ultima vreme: un mare român, un evlavios slujitor al altarului; și mai presus de toate un înalt cercetător al trecutului românesc. Multă vreme imaginea lui Ion Sârbu va fi ca un meteor pe plaiurile bănațene, pentru a căror eliberare, de sub jugul sclaviei, a luptat cu îndârjire, suferind tortură și osândă.

Toponimie și geopolitică

de Traian Birăescu

Toponimia unui spațiu geografic nu e o haină, cu care poate să îmbrace primul venit un ținut, pentru ca cel ce-i urmează să o schimbe mâine. Toponimia e expresiunea spiritualității și realizărilor poporului, care a locuit, sau locuiește un anumit spațiu geografic și care prin prezența și creațiile sale a știut și a putut să imprime pecetea geniului său și numirilor geografice.

Toponimia se realizează dela sine, ea nu se impune nici prin legi și nici prin capriciul cutărui oaspe trecător. Legea maghiară IV. din 1898, care credea, că va crea temeieri de drept, sau cel puțin aparența existenței acestora, schimbând numirile geografice în special pe acelea ale localităților, a rămas fără nici un efect acolo, unde lipsea temelia și justificarea acestor schimbări, unde lipsea elementul maghiar. Doar notarul comunal în actele oficioase dacă se folosea de numirea maghiarizată, încolo poporul continua să numească cu vechiul nume localitatea schimonosită ca nume. Toponimia deci e în funcție de trei factori : spațiul în timp, materialul uman, care a populat un anumit spațiu geografic și puterea de creație a acestuia subordonată evident nevoilor sale materiale și spirituale.

De aceea, după cum geografia fizică ne dă elementele necesare de a examina și a cunoaște diferitele procese geologice, cari au colaborat la formarea în mod firesc a solului și subsolului unui spațiu, tot asemenea și istoricul toponimiei unui ținut trebuie să reoglindească nu numai frământările, prin care el a trecut, ci și viața spirituală și realizările neamurilor pe cari le-a adăpostit. Și în genere le și reoglindește.

Nu avem numiri lăsate de Huni și Avari, neamuri de pradă și îmbuibare, dar întreg intinsul Banatului e presărat încă cu numiri romane deși Romanii au trecut pe aci cu mult mai înainte, lăsând în urma lor vestigiile unei civilizații și ale unui spirit creator. De aceea a introduce în istoricul unei toponimii elemente, ce nu au corespondntul unor creații și realizări materiale și spirituale ale unui

popor înseamnă a falsifica acel istoric și a înșela bună credința cercetătorului de mâine.

Toponimia arabă a Africei de nord, începând dela Strâmtoarele Gibraltarului, continuând cu oazele deșertului și până la izvoarele Nilului, trecând apoi peste Suez și Asia-mică, până în Indiile mohamedane, nu înseamnă trecerea pe acolo, căutând un trai mai bun a vreunui trib arab, sau vânător de noroc, ci hotarul până unde s'a întins pe vremuri influința unei culturi, cu toate realizările sale spirituale de care ea a fost capabilă în lumea mohamedanismului și până unde au pătruns reprezentanții demni ai acestei spiritualități. Și azi pelerinul din Belugistan, reîntors dela Meca, caută în țara sa, să impună numiri mai apropiate de spiritualitatea credinței sale.

Inzadar au ars turcii biblioteca din Alexandria, totuși nu au putut distruge tiparele de viață ale unei culturi, superioare și pe plan sufletesc, tipare, care evident, se resimțiau și în spațiul geografic și toponimia acestuia, până unde ajungea influența acestei culturi. Chiar în epoca de glorie a imperiului otoman, când Padișahul era reprezentantul de pe pământ al lui Mohamed, conducerea spirituală a mohamedanismului nu a scăpat nici un moment din mâinile arabe, influențând nu numai actele Sultanului, ci dând până și în Europa creștină (vezi Tracia și Rumelia) numiri arabe unor localități.

Toponimia se realizează dela sine și treptat și de aceia în ultimii 24 ani am neglijat problema toponimiei Banatului, deși ea nu mai corespunde realităților de azi și e resultanta de multe ori a unor falsuri grosolane, alte ori a unor servituți spirituale ce ni s'au impus prin biserică dela diploma leopoldiană și până la despărțirea ierarhică de către sârbi. Am crezut că prezența noastră din trecut și de azi, numărul și vechimea noastră pe acest pământ și vechile noastre drepturi sunt suficiente pentru ca evoluția firească a toponimiei Banatului, să realizeze acordul între numirile geografice și realitățile etnice și spirituale de aici.

Legea maghiară IV. din 1898 înversează întreaga problemă a toponimiei și a raporturilor acesteia cu realitățile etnice și spirituale. Probabil prizonieri încă ai unei spiritualități și culturi străine și mai ales sub influența tendințelor ce se desprind din legea arătată, unii minoritari dela noi socotesc nimerit, a schimba ei, după concepțiile lor, în mod arbitrar, unele numiri geografice, sau pe acelea ale unor localități.

După cum am arătat, toponimia unui ținut nu poate fi schimbată de către primul venit și ea trebuie să corespundă unor realități.

Examinând istoricul numirii Timișoarei de azi vedem, că la începutul domniei lui Carol Robert, localitatea se numea „Tennisvara“. Cum „V“ se cetea în „U“, probabil, că: „Temișuara“ de atunci e o

transformare a numirei mai vechi Zurobara. Zidind aici un castel împrejmuț, mai apoi și o cetățuie, e natural, ca istoriografia maghiară să fi numit localitatea după aceste întărituri. Temesvárul unguresc adică cetatea de pe Timiș a trecut și în limba popoarelor venite mai târziu ca oaspeți, în aceia a sârbilor „Timișvara“, în aceia a germanilor „Temesvár“, de unde „Temesvarer Zeitung“ etc., dar și în limba bulgarilor, care-i zic „Temișvar“. Numai românii, autohtonii, i-au păstrat forma originală, transformând pe „u“ scris cu „w“ în „o“ și numindu-o Timișoara, după râul cu acelaș nume. De altfel numirea de cetate dacă a fost justificată atunci, când orașul era în adevăr împrejmuț de ziduri, ea și-a pierdut justificarea logică atunci, când orașul depășise zidurile cetății, ceiace s'a întâmplat sub turci, când s'au creat două cartiere noi ale orașului, „Maierile“ și „Palanca“ mult mai populate ca orașul din Cetate, aci adăpostindu-se mai mult garnizoana.

La 1895 orașul răscumpără zidurile cetății ce stăteau în drumul dezvoltării sale, începe să le dărâme pentru ca războiul mondial să găsească un oraș cu cinci cartere, dintre cari trei cu o populație mult mai numeroasă decât aceia din fosta cetate. Ungurii și germanii de aici au continuat totuși să numească „Temesvár“ orașul, după care și sârbii cu bulgarii îl numeau în modul arătat. Numai noi, fideli trecutului și mai ales adevărului ce se desprinde din vremelnicia faptelor omenesti, cum a fost și cetatea, i-am păstrat numele original. De vre-o doi ani unii dintre germani, îl numesc între ei „Temeschburg“, cu toate că burgul nu mai există de 50 de ani, dar fiindcă această numire corespunde traducerei numirei ungurești.

Vedem deci, că istoricul toponimiei unui spațiu geografic nu e decât reoglundirea etapelor istorice prin care el a trecut și deci e în strânsă legătură cu tânăra știință a geopoliticei.

Nouă ca expresiune, dar veche ca metodă de a justifica o anumită geografie politică, sau modificarea acesteia, azi cu atâtea definiții, câte scopuri mai mult sau mai puțin mărturisite se cer justificate și din punct de vedere etic și științific, geopolitica a pus în serviciul ei încă de mult și toponimia spațiului geografic, pe care-l îmbrățișează.

Am văzut, că încă din 1898 prin impunerea unei toponimii, deci nu prin realizarea ei dela sine s'a încercat să se schimbe temeuriile de ordin etnic, istoric și științific ale unei anumite geopolitici fiindcă în realitate geopolitica înseamnă și acțiunea dusă pentru justificarea în conștiința noastră proprie în primul rând și în urmă în conștiința altora, a temeuriilor unor revendicări.

Evident că toponimia Banatului pe lângă fondul său românesc dat de către autohtoni poartă și urmele infiltrației pașnice slave (veacul V și VI) și a aceleia mai tumultuoase din veacul al XVIII, sârbești,

după cum are imprimată asupra ei și limba vorbită de către cei ce întocmeau, la curțile regilor maghiari, actele de donație, etc. De aci însă până în a căuta reminiscențe daco-getice în numiri cu terminația slavonă date unor localități, sau a da numiri curat românești, traducând numai vechea numire a acestora, e o operație, la care noi nu ne putem deda deși această toponimie a Banatului nu reoglindește realitățile etnice de azi și din vechi timpuri. Ar însemna, că ignorăm faptul, că în epoca când aceste localități au luat ființă spiritualitatea dacică nu a mai putut acționa asupra formării nomenclaturii geografice, sau recurgând numai la traduceri, că nu suntem capabili să creiem, după tiparele spiritualității noastre nici o numire, care să corespundă și unor realități. Toponimia trebuie să rămână o reoglundire a vieții spirituale ce s'a desfășurat pe un anumit spațiu geografic și acela, care intenționat o schimonosește, numai pentru a creia o anumită conștiință, pe un spațiu, în rândul unei minorități, clădește pe temelii șubrede, când nu imită metode perimate.

În această direcțiune e interesantă istoria numirei maghiare a comunei Jebel. Deși comuna a luat ființă pe timpul ocupației turcești, numirea fiind luată dela turcesul Djebeli, trupă de pază ce patrula pe drumul Timișoara—Panciova—Belgrad, totuși istoricii maghiari îl derivă din Széphely, numire găsită în unele documente, fără indicația locului, Borovszky, pentru a acoperi această încercare a istoriografiei maghiare identifică comuna cu „Zephel“—ul din registrele zeciuielilor papale din anii 1332—37, — zeciuieli, cari după cum s'a verificat ulterior nu însemnau totdeauna și parohii catolice comună unde Nic. Trentul ar fi avut (1401) și o cetate.

Dar toponimia dacă nu se poate impune direct pe un spațiu geografic, ea se impune și se realizează dela sine indirect, după cum am arătat vorbind de lumea arabă. Cari sunt factorii realizatori?

1. Superioritatea numerică a materialului uman, ce populează un anumit spațiu. 2. Superioritatea spirituală a acestuia când el e în minoritate, sau e răspândit pe un spațiu prea vast față de numărul său. 3. Puterea de creație a acestui material uman.

Dacă aceștia sunt factorii creatori firești ai toponimiei unui spațiu geografic, e dela sine înțeles, că nu poate să creieze toponimie o minoritate disparentă, cu o spiritualitate împrumutată. Împrumut care în mod fatal duce la sterilitate în domeniul spiritual.

Dar toponimie înseamnă fixarea în conștiința populației în general a noțiunii unui anumit punct geografic, când nu a unei anumite localități. La această înlesnire de gospodărie proprie și în interes obștesc inițiativa evident nu poate aparține decât elementului pe umerii căruia apasă și responsabilitatea bunei gospodării a colectivității. Dar despre toponimie și colectivitate într'un număr viitor.

Poate fi colectivitatea un scop?*)

de prof. E. M. Brancovici

Bunul simț și intuiția omului, întru cât simțul comun la acest om nu a fost încă pervertit de prea multe speculațiuni abstracte, pare a ne îndemna a considera răspunsul de dat la această întrebare ca foarte simplu și sigur, și anume: „Colectivitatea nu poate fi decât un mijloc!“ Un mijloc pentru a fericii pe „om“. Am spus înadinș pe „om“ și nu pe „oameni“ sau „omenirea“.

Ei bine, când ne uităm însă la cele ce se petrec în jurul nostru, când ne gândim la tot ce auzim și mai ales la ce cetim zi de zi, când cercelăm mai de aproape mișcările și pornirile masselor de oameni, o îndoială se furișează în sufletul nostru și ne întrebăm: oare nu greșim? oare nu este colectivitatea ținta supremă spre care tinde omenirea în mersul ei ascendent în civilizație și cultură? Să nu ne pripim deci cu răspunsul nostru.

Este adevărat că mai întâi a fost omul, individul, care luptând greu pentru a-și apăra existența, a ajuns prin practică și experiență cu timpul la convingerea că ceace el făcea atât de greu, poate realiza mai ușor și mai bine întovărășindu-se cu un alt om care, ca și dânsul, lupta singur din greu cu toate nevoile cari pe atunci erau puține dar amarnic de grele pentru un om complet dezarmat. În doi lucrul mergea mai bine, ceace i-a îndemnat să încerce a învinge și alte nevoi și mai grele, cari treceau de puterile lor, dar cari îi ispiteau prin folosința lor; pentru a le putea învinge și pe acestea și încă multe alte în viitor, ei au căutat tovărășia a încă alți oameni și așa mergând tot sporind în tovărășie, dar și în muncă și în folosință, oamenii s'au pomenit trăind într'o comunitate de muncă, dar și de folosință.

S'au ivit de sigur și greutăți de altă natură pe măsură ce comunitatea sporea, căci sporea și munca de realizat în comun, ca și dorința de a folosi fructul muncii. Cine trebuia să folosească fructul

*) Prezentul articol este un extras rezumativ dintr'un studiu în pregătire: „Criza social-economică“.

muncii? toți împreună? e greu de presupus, căci nevoi colective aproape nu existau, pe când nevoile individuale erau covârșitoare și permanente: hrana și adăpostul la început și diverse altele ce au urmat curând toate de natură strict individuală; dar nici munca nu era generalizat colectivă, ci în parte covârșitoare tot individuală.

S'au adăugat apoi nevoi de natură morală cari oricât ar fi crescut ca o consecință a conviețuirii și a conlucrării colective, totuși ele erau simțite individual și și-au păstrat acest caracter individual chiar și până în zilele noastre, căci în ultim resort, după cum zice scriitorul german Damaschke: „Bucuria cea mai mare și durerea cea mai profundă o poartă la urma urmelor fiecare om în sine însuși, — în „felul lui“.

Rezultă de aci, că colectivitatea s'a născut din nevoi individuale și pentru servirea acestor nevoi.

Este de netăgăduit că fără de organizarea indivizilor în colectivități mereu crescânde, nu s'ar fi putut realiza marele progres la care a ajuns azi omenirea; dar nu este mai puțin adevărat că și marile probleme sociale în formele acute în cari ele se prezintă în timpurile noastre, precum și înrăurirea lor asupra problemelor economice ajunse la o atât de mare perfecțiune și dezvoltare, au stârnit, ambele strâns înlănțuite, cea mai grea și amenințătoare problemă a secolului: „problema politică“.

Intr'adevăr, sistemele economice și cele sociale, oricât ar fi ele de bine studiate și precizate, — ceea ce nu este tocmai cazul, — nu pot fi decât niște discipline teoretice, uneori cu un pronunțat aspect speculativ și cari pentru traducerea lor în realizări practice au neapărată nevoie de intervenția politică, nu numai pentru motivul că politica se impune ca singurul factor conducător al colectivității, dar și ca singurul arbitru hotărâtor în alegerea și în aplicarea metodelor economice și sociale, dispunând singur de puterea sancțiunilor.

Iată pentru ce lupta cea mare se dă azi pentru cucerirea acestei puteri politice, așa cum se dădea încă la popoarele antice, numai proporțiile în întindere și intensitate s'au schimbat și s'au schimbat formele și mijloacele, dar mai ales s'au schimbat metodele de argumentare ridicate azi la rang de ideologii și când zicem ideologii, înțelegem concepțiile colective despre metodele politice de întrebuințat pentru conducerea și gospodărirea popoarelor. Este cert că aceste concepții colective se mișcă pe baza unor anume sisteme economice și sociale indicate ca țintă finală urmărind fericirea omenirii.

Nu vom expune aci puzderia de metode, sisteme și concepții sociale economice și evoluția lor în demersul veacurilor, lucru despre care s'au scris nu volume, ci multe și vaste biblioteci; nu ne vom încumeta nici a înșira aci ceea ce a rămas azi în vigoare din toate.

aceste sisteme și teorii, ci ne vom mărgini de a scruta în linii largi numai extremele în aceste sisteme și teorii, pentru a pune în evidență contrastele și a putea trage astfel concluziile ce ne interesează. În această ordine de idei vom examina cât mai succint posibil contrastele dintre individualism și colectivism, cari se situează azi pe primul plan în preocupările politice ale tuturor statelor civilizate.

Burghezia muncitoare și econoamă, îndată ce a reușit să cucerească libertățile politice, — din cari își formase un ideal și pentru a cărui apărare a vărsat mult sânge, — a construit nu numai un sistem politic solid, care durează și azi, indiferent de evoluția care i-a imprimat diverse și variate forme, dar ea a ridicat și un mare edificiu economic care, în ciuda tuturor asalturilor din partea adversarilor veniți mai târziu la lucru gata, dăinuiește chiar și în statele ce au renunțat de a mai fi burgheze și de care nu se pot lipsi nici propovăduitorii diverselor sisteme antiburgheze. Nici un sistem politic, economic sau social, nu poate înlătura nevoia omului de a munci pentru a produce și de a consuma pentru a trăi și tot astfel nu s'a putut și nu se va putea dispensa de toate cuceririle științelor și artelor cari au atins un nivel atât de înalt și un volum atât de imens sub ocrotirea și îngrijirea burgheziei, care burghezie nu a cruțat nici o jertfă pentru a cultiva nu numai intelectul ci și sufletul omului, creînd astfel o morală atât individuală cât și publică, care să garanteze respectul reciproc al indivizilor între ei ca și față de colectivitate, precum și colectivitatea față de individ.

Burghezia stăpânită de ideea și de simțul libertății nu se putea să o restrângă exclusiv la domeniul politic, ci trebuia fatal să o extindă în toate domeniile: economic, social, moral și spiritual; astfel s'a creiat dela sine, în mod firesc, liberalismul economic, numit și liberalism capitalist, căci burghezia era prin esența ei, — și nu poate fi altfel, — capitalistă; era, este și va fi până la dispariția ei, — dacă va trebui cumva să dispară, — capitalistă. Burghezia se identifică cu capitalismul, pentru bunul motiv că ea a creiat capitalurile prin dezvoltarea unei puternice producțiuni de bunuri și valori. Mergând pe calea aceasta a încurajării și stimulării muncii, a producțiunii pe toate tărâmurile, materiale și morale, producând excedente peste trebuințele consumului curent, a creiat prin dezvoltarea spiritului de conservare și prevedere, importante rezerve cari asigurau stabilitatea și continuitatea în producțiune și în consumațiune, contribuind astfel și la intensificarea acestora, prin formarea unei baze mai solide și mai constante.

Toate aceste admirabile realizări s'au operat sub protecția și din imboldul solidarizării indivizilor în colectivități, fiecare individ profitând astfel de binefacerile acestei solidarizări și a organi-

zării în colectivități, a cărei continuă perfecționare este datorată tot genului omenesc și spiritului de jertfă al indivizilor. De sigur că nu se poate aduce burgheziei învinuirea că ea s'ar împotrivi colectivității, căci tocmai din contra, ea a fost din toate timpurile sprijinitorul cea mai puternică, convinsă și conștientă, a colectivității; ea a fost aceea care a dezvoltat la maximum posibil, în limitele mijloacelor morale și materiale ale vremurilor, spiritul de asociere și solidarizare a indivizilor în colectivități.

Ce constatăm astăzi? Un puternic curent antiburghez și deci anticapitalist, pe motivul că burghezia și cu ea întregul capitalism sunt antisociale și anticolectiviste, pentru că ele sunt liberale și individualiste. Se poate oare un paradox mai categoric și mai izbitor ca acesta?

Cum se explică acest paradox?

Explicația este foarte simplă pentru cel ce vrea să vadă lucrurile în adevărata lor lumină, desbrăcat de orice idei preconceptuate sau tendințe interesate.

Marea importanță pe care a câștigat-o în decursul timpurilor conlucrarea dintre individ și colectivitate, în care individul a cedat bucuros colectivității rolul conducător și pe acel de arbitru, în convingerea pe de o parte că astfel colectivitatea îi va servi mai eficient interesele lui, iar pe de altă parte colectivitatea ca atare fiind un mare anonim are nevoie de conducere, care fiind încredințată unor delegați ai indivizilor, aceștia vor ține socoteală în toate împrejurările de interesele legitime ale indivizilor și vor ține o cumpănă dreaptă între toate felurile de interese.

Lucrurile au mers într'adevăr astfel mult timp și au mers bine, dovadă marele progres de care au beneficiat pături și cercuri tot mai mari și mai largi; au mers bine, cât timp indivizii în generalitatea lor aveau o sferă de acțiune personală în practicarea profesiei lor, care se desfășura în cercuri restrânse, cu caracter familial; cu alte cuvinte într'o foarte largă descentralizare economică.

Desvoltarea rapidă și uriașă a mașinismului a operat însă, într'o perioadă de timp relativ scurtă, o concentrare economică în uzini de proporții gigantice față de modestele ateliere ale meseriașilor de altă dată, ceea ce a operat o adâncă prefacere a structurii sociale, proletarizând mase mari de meseriași transformați astfel în lucrători de uzine, anonimi și fără personalitate, fără coeziune sufletească. Ce anume a justificat această concentrare excesivă? Ieftinirea producției printr'o rațională exploatare a energiilor de tot felul și sistematizarea până în cele mai mici amănunte a întreprinderilor de tot felul.

Se pune întrebarea: s'a realizat această ieftinire? Răspunsul nostru este: da și nu! Da, în sensul ieftinirii generale a produselor; nu, în sensul ieftinirii traiului în general. Cum se explică acest paradox? Prin faptul stimulării consumului, a creării de trebuințe noi tot mai multe și mai variate și mereu sporite; ceva mai mult, această înmulțire rapidă de trebuințe de tot felul și tot mai variate s'a produs nu numai la indivizi în parte, ci și la colectivitate, — și poate aci într'o măsură și mai mare, — care în ultim resort trebuie suportată de suma indivizilor ce compun acea colectivitate. Aci, în acest capitol, voința individului este aproape inoperantă, în sensul că, dacă el poate pune frână trebuințelor sale personale, el nu o poate face decât într'o măsură foarte redusă în gospodăria colectivă. Sporirea aceasta a trebuințelor colective este prilejuită în mare parte și de concurența și dorința de întrecere dintre diferitele colectivități, lucru ce le ademeneste uneori chiar la salturi în necunoscut, sau la întreprinderi riscate, conducerea supraevaluându-și puterea de realizare, considerând că cu mijloacele colective, — pe cari le crede atotputernice, — va putea realiza mai mult și mai bine, de cât întreprinderile private și aceasta cu atât mai mult, cu cât prea deseori aceste întreprinderi uzează și abuzează de protecția colectivității, în loc ca să caute o apropiere între ele și de a se ajutara singure prin solidarizarea atât pe compartimente profesionale, cât și prin sprijin mutual între compartimente.

În felul acesta concentrarea se accentuează și în activitatea colectivă tot mai mult și mulți economiști și sociologi preconizează un remediu unic, radical și general, concentrarea totală și exclusivă în colectivitate. Aceasta ar însemna socializarea generală, adică comunismul. Rămâne însă de văzut care va fi situația individului într'un astfel de regim, întrucât propovăduitorii acestui sistem nu consideră pe individ ca un robot, ca un instrument mecanizat, fără simț moral, fără suflet, fără dorințe intime și fără ideal. O asemenea socializare extremă, cu sacrificarea totală a individului ca factor moral, a cărui fericire timp de nenumărate secole a fost ținta și străduința tuturor filosofiilor și religiilor, ar însemna ridicarea colectivității deasupra tuturor indivizilor ca un scop final

O asemenea concepție pare atât de îndrăzneată, încât nu știm ca vre-un partizan cât de fanatic al comunismului, să fi îndrăznit a o mărturisi. Ni se spune că colectivizarea totală nu ar fi decât mijlocul prin care un număr foarte restrâns de indivizi încearcă să ferească generalitatea indivizilor; depinde de cum concepe această infimă minoritate fericirea celor mulți. — prin devalorizarea morală a acestora? — Raționamentul acelei minorități este foarte simplu, dar complet lipsit de bun-simț, căci ei constată răul social provocat de

concentrarea economică excesivă, prin care nu numai că s'a operat pauperizarea unor largi pături sociale, — burghezia mijlocie și nu-că, — tocmai cea mai interesantă sub raportul național și moral al închegării și consolidării unui stat, — dar s'a mers la desființarea personalității indivizilor ce formau aceste pături burgheze, plini de vigoare fizică și morală, plini de ideal, de spirit de inițiativă și dor de muncă, conștienți și mândri de rostul lor în lume; și atunci propovăduitorii comunizării pretind a leculi acest rău, — astăzi parțial, — prin generalizarea răului sută la sută. Acest raționament seamănă adoma cu logica unui psihiatru care pentru a calma pe un pacient prea nervos, l-ar împinge sau la demența totală, sau la abrutizarea totală printr'o anemiare excesivă a organismului lui.

Și pentru ce tot acest sbucium, toată această grozavă frământare? Pentru că regimul burghez-capitalist, cu toate marile sale virtuți susținute și dovedite în decurs de atâtea secole, a început de la o vreme să păcătuească, și fiecare om cinstit și sincer în cugetul lui intim, va trebui să recunoască că burghezia, pe lângă multă glorie, s'a încărcat și cu multe și mari păcate. Cari sunt aceste păcate? Pomelnicul ar fi prea mare pentru a-l putea înșira aci, de aceea ne vom sili a le schița succint în linii largi.

Burghezia-capitalistă este învinuită de tendințe prea individualiste. De ce? Deoarece capital înseamnă proprietate și noțiunea de proprietate implică existența autonomă a individului, iar individul fiind considerat ca fiindă prin naștere egoistă, deci fiecare individ va lupta pentru a agonisi cât mai multă proprietate, — indiferent sub ce formă, — deci capital. Este foarte adevărat că așa s'au petrecut și continuă să se petreacă lucrurile, însă răul nu stă aci, căci ca dovadă putem invoca tot ce s'a realizat din măreția civilizației și marile progres al omenirii moderne; ceva mai mult, nu se poate tăgădui individului spiritul social, căci cu tot instinctul lui de conservare egoist, — și poate tocmai datorită acestui instinct, — individul a înțeles interesul mare al asocierii în colectivități, însă el a înțeles o tovarășie dreaptă și cinstită, în care el să-și aducă partea lui de sacrificiu în favoarea colectivității în schimbul avantajilor ce i le oferă colectivitatea, însă individul nu poate admite ca el să fie cu totul absorbit de către colectivitate, el nu poate admite dispariția lui ca individ cu toate calitățile și scăderile lui.

Răul trebuie căutat în altă parte și anume în faptul că burghezia, ca orice clasă socială și ca orice individ când ajunge prea puternic, este fatal ademenit și condus cu timpul, a abuza, exagera și a denatura chiar sistemele cele mai ideal concepute și chiar propriile lui intențiuni pornite din cele mai sincere și desinteresate convingeri; dar această pornire naturală nu este caracteristica specifică

numai a burgheziei, ci ea este proprie tuturor sistemelor și claselor ajunse la apogeu. Pentru a ne convinge de aceasta, va fi de ajuns să aruncăm o privire retrospectivă în istorie asupra tuturor sistemelor de conducere a popoarelor, precum și o privire mai atentă asupra celor ce se petrec în prima experimentare practică a comunismului făcută la vecinii noștri de la răsărit. Această experiență a socializării integrale, în care s'a pornit de la concepția distrugerii complete a oricărui soi de individualism și înlocuirea lui cu o singură și unică forță socială și deci un unic țel: „colectivitatea“, această concepție colectivistă, această ideologie, (ca să fim pe placul moderniştilor) poartă în sine germenul pierii sale, prin excesivitatea care o caracterizează.

Burghezia a păcătuït prin faptul că nu numai că nu a știut să pună frână prea marelui și rapidei concentrări economice, ci s'a dat cu frenezie la accelerarea ritmului în care se opera această concentrare economică, atrasă de sigur de posibilități de câștig, scuzate, dacă nu chiar justificate, prin continua micșorare a prețurilor.

Burghezia a păcătuït prin faptul că, după ce a beneficiat larg de binefacerile liberalismului economic atât intern cât și extern, a determinat un puternic curent protecționist în scopul cuceririlor de deșeuuri externe, provocând astfel nu numai reacțiuni energice ce au mers până la conflicte și conflagrațiuni, dar au creat un dezechilibru social și economic în interior, atât între diversele compartimente de activitate, cât mai ales între puterea de consumațiune și puțința de agonisire; astfel s'au produs cunoscutele crize periodice, provocând fluctuațiuni în mișcarea prețurilor, asupra cărora s'au grefat apoi speculațiunile financiare cele mai hazardate.

Trecem peste păcatele mai mărunte ale burgheziei, cari sunt caracterizate mai ales prin acțiunea ei politică în care s'au încadrat o puzderie de mici păcătoși, profitori ai demagogiei deslănțuite pentru mascarea țelurilor urmărite. Consecința cea mai nenorocită într'o asemenea acțiune este de sigur aceea de natură educativă.

Iată destule motive pentru cari burghezia este îndreptățită să fie îngrijorată de viitorul ei și lucru demn de relevat, că tocmai această puzderie de mici păcătoși strigă: „salvați burghezia!“ pe când șefii lor cei mari sunt gata la orice compromis, la orice renegare de principii și chiar la orice desolidarizare, căutând numai să-și salveze interesele lor imediate.

Firește că această burghezie nu mai seamănă cu aceea dinnaintea marelui revoluțiuni franceze. Burghezia timpurilor noastre trebuie trezită la un nou crez, la mai multă sinceritate, la o conștiință nouă. Aceasta însă nu se poate realiza numai prin scrieri sau conferințe

publice; va trebui creiată o nouă structură socială, cu totul alta decât aceea creiată de mașinismul exagerat și prea concentrat.

Vorbind astfel de burghezie ca clasă socială și factor politic, nu am înțeles nici de cum a confunda capitalismul cu burghezia; dacă am spus mai sus că burghezia nu poate fi decât capitalistă, aceasta nu însemnează că și inversul este just, căci capitalismul poate ființa și în alt regim politic și social decât acela al marelui burghezii, fără ca acesta să trebuiască numai decât să fie cel colectivist.

Cum se va realiza această nouă structură socială?

Dacă mașinismul prin prea rapidă sa dezvoltare și concentrare a operat o radicală schimbare în structura socială de altă dată, după cum am arătat mai sus, suntem îndreptățiți să întrevădem de pe acum o puternică acțiune de descentralizare economică pe toată linia, care se va realiza prin schimbarea radicală a mașinismului, ca o consecință directă a modificării în viitor a distribuirii energiei. Una din cauzele capitale ale concentrării industriale a fost producția și utilizarea în stil mare a forței motrice, în scop de ieftinire a ei, iar acestei concentrări industriale i s'au adaptat în mod firesc și sistemele de distribuție: comerțul, transporturile, întreținerea și în general concentrarea piețelor în centre mari; prin sistemele de distribuție și răspândirea energiei pe teritorii întinse, pe care o întrevădem pentru un timp nu prea îndepărtat, iar pe de altă parte și ca o consecință imediată a acestei distribuirii și generalizării a energiei, sculele, instrumentele și atelagiile mărunt acționate mecanic, care încă de pe acum se ivesc tot mai des, se vor generaliza astfel.

Se va obiecta de sigur că o asemenea industrie de ateliere, o adevărată industrie casnică, oricât va fi ea de mecanizată și bine instruită, nu va putea ține piept marilor uzine lucrând cu mijloace puternice; obiecțiunea este justă numai întrucât toate împrejurările de azi ar rămâne neschimbate, ceea ce nu este de presupus, căci pe de o parte care om nu va prefera să lucreze chiar cu câștig redus la el acasă cu familia lui, gospodărindu-se după dorința inimii, în locul lucrului abrutizător din marile uzine, iar pe de altă parte nu se poate presupune că statul nu ar îmbrățișa cu entuziasm posibilitatea unei asemenea evoluții, ce i-ar ușura rezolvirea, — cel puțin în măsură covârșitoare, — a celei mai amenințătoare probleme sociale. Din acest scop mijloacele fiscale vor fi un instrument foarte eficace.

O asemenea schimbare va avea repercusiuni nebănuite de importante în toate domeniile, în cel agricol, în cel comercial, în cel cultural și chiar în cel spiritual; în tot cazul un foarte mare contingent din tineret se va îndrepta în asemenea condițiuni spre meserii, fiind crescut într-o atmosferă prielnică acestei direcțiuni și ar renunța să

încurce învățământul superior transformat și el azi în uzine cu lucrarea în serie.

Cele spuse de noi aci nu sunt o născocire utopică, căci ele și au și găsit în parte aplicațiunea practică în Japonia.

Vor rămâne bineînțeles un număr de industrii cari nu se vor putea potrivi acestei evoluții, ele vor fi în tot cazul numai o minoritate redusă și acestea adaptate unui nou mediu.

Din cele expuse aci credem că rezultă clar, că tămăduirea omenirii de relele sociale de cari suferă azi, nu trebuie numai decât să vină, — și nici nu va putea veni, — dela colectivizarea generală; mai există, după cum am arătat, și o altă cale spre mântuire, dacă omenirea va înțelege că trebuie să aibă și puțină răbdare. Aceasta a trebui să o înțeleagă în primul rând îndrumătorii omenirii.

În ceea ce privește egoismul individual, credem că ori ce om cuminte va conveni, că nu poate fi o soluție de a înlocui acest egoism individual cu un egoism colectiv, mult mai primejdios. Un individualism integral a încetat de a exista, îndată ce a luat naștere spiritul de asociere, dar tot astfel nu va putea dăinui un colectivism integral fără sacrificarea comandamentelor fundamentale ale civilizației.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cântă Pan

*Apusul purpură rămâne
Ca un imens potir de vin.
Il beau pădurile bătrâne
Și sorb din cântecu-mi senin
Cu setea zeilor și-a mea,
Chemând din hăuri stea cu stea
Să 'nchin.*

*Înalturile 'n văi răsfrânte
Mă poartă dincolo de vis.
Dau cupei să binecuvânte
Un vers de Veșnicie scris
Pe largul bolților de-azur
Și pentru sufletul meu pur
Trimis.*

*Am cheia cerului la mine.
Amici, veniți să vă descui.
Sunt pivnițele serii pline
Și cimpoiașii sunt destui.
Și-alaltă seară, pe ăst timp,
In cârciuma de pe Olimp
Băui.*

Grigore Bugarin

Oameni dedemult

Încă de cu seară a bătut toba pe stradă. Perdelele s'au ridicat și chipuri curioase au apărut în cadrul ferestrelor deschise în seara frumoasă de vară. Nicu aleargă la poartă, dar n'o deschide, fiindcă mama nu i-a dat voie să iasă în stradă. Lipit de gard ascultă ce spune toboșarul și simte alături rochia încrețită a mătușei Maria care a trecut din curtea dumneaei prin porțița mică care desparte cele două curți înrudite. Mătușa Maria e bătrână.

Cu părul strâns în coc în vârful capului și ochelarii veșnic pe nas. Ochii râd plini de bunătate și mai ales acum în lumina apusului, cum stă cu mâna pe capul castaniu al băiatului, și-l privește cum i-a ajuns aproape până la mijloc...

— „Oameni buni“, vocea toboșarului. „Măine la ceasurile 10 înainte de amiază o să vină la Lugoj un motor care merge singur fără cai ! — Păziți copiii ! — Inchideți ferestrele — Motorul face sgomot — să nu vă temeți, nu face rău. — Să-i feriți numai din cale“. Datoria împlinită toba încetează... lăsând în urmă semn de întrebare în ochii femeilor cari au ieșit în poartă, lăsate fără răspunsul datorit copiilor cari nu mai au odihnă.

— Mătușă Maria, cum îi motoru fără cai ? — Nicu a ridicat privirile albastre către ochelarii mătușei cari se clatină neputincioși.

— „Să vedem maică și minunea asta, auzi dumneata ?“.

Mama a apărut în ușă grăbită. „Ce-o mai spus dragă ?“.

„Cică măine să păzim copiii și să ferim din stradă.“

Vine mașina fără cai care merge singură. Auzi dumneata ?“

— „Nicule să nu te prind afară ai înțeles ?“.

Gândurile lui Nicu sunt deja lipite de colțul străzei unde măine va apare lucrul acela care lasă nedumerită pe mătușa Maria și chiar pe mama.

Până târziu n'a putut închide ochii... Ziua vine așa greu, de data asta !

...De dimineață fierbere mare în stradă. Nu-i nici ora opt... și-i plin de lume.

Femeile mai ferit, bărbații pe marginea străzii, jandarmii fac ordine. Incet în șoaptă, se comentează între vecini: „Trăii maică să mai văd și asta“. „Să știi soro că nu-i departe sfârșitul lumii“ — Maica Lena stă lângă poartă, foarte aproape, dacă Doamne ferește-i cu primejdie, trage zăvorul și-i ferită la dumneaiei acasă.

Sergentul se plimbă mândru prin mijloc. — Nu se aude încă nimic deși e trecut de nouă

Pavel din colț îi flueră una bună, când s'o zări motorul, așa că poate liniștit să arate că nu-i e teamă !.

...Nicu și-a turtit nasul de fereastră, în speranță să fie mai aproape... Dar nu se poate.

Afară n'o să iasă în nici-un caz. Mama a fost aspră !.

Ce n'ar da să fie măcar în curte !... Mătușa Maria intră în an-treu și întreabă indiferent :

— „Dar nu te duci să te uiți dargă ? Mama este ocupată și zice că se mulțumește să vadă totul pe fereastră“.

Nicu a pus în privire tot ce simte el în sufletelul lui de șase ani, care a dormit în stradă de veghe și acum se vede zăbrelit aici !.

Mătușa a înțeles !.

„Lasă soro băiatul cu mine, mă duc câtă afară și am eu grija lui“. Mama încruntă sprâncenile.

„Mario dragă, nu-l învăța rău, dar dacă zici că ai grijă“...

Acum sunt în stradă, aproape în față unde se vede bine...

Lumea forfotă plină de nerăbdare. Casele mici și albe lucesc în bătaia soarelui, ferestrele pustii privesc mirate de părăsirea asta neobișnuită. Benoni, câinele babei Lena, se sbate în lanț neputincios și nu înțelege ce a apucat-o pe stăpâna cu așa un arest !.

Baba Lena este grijulie, doar pe el îl are suflet lângă casă, și-l păzește și ea cum crede !

Deodată un fluierat ascuțit străbate prin aer. Sergentul a dispărut din mijlocul străzii.

Mulțimea a întors capul către colțul străzii, liniștea e deplină

— Muzica din fața primăriei începe un marș.

Dar un zgomot mai mare cu pocnituri ca de mitralieră îl acoperă

O dihanie uriașă apare după colț, crește pe măsură ce se apropie și aruncă aburii pe nări...

Zgomotul e asurzitor.

Seamănă cu o trăsură dar e mai lungă, roțile sunt mai jos și în locul cailor are un bot de tablă care împrăștie aburi și trăsnete !

La un moment dat pocnește tare de-ți ia auzul și parcă vine către mulțimea din dreapta. Cât ai clipi strada-i goală în partea aceia, femeile s'au îmbulzit spre portițe, numai câinele babei Lena, urlă plin de curaj sau de groază...

Dar motorul pornește din nou și se îndepărtează.

Neamțul, cocoțat sus pe perne, a îndreptat ceva și acum învârtește de manivela înaltă din față.

Lumea urmărește totul. Gândurile sunt golite de senz. Ochii sunt totul, să vadă cât mai mult !!

Nicu, cu mânuța în mâna mamei Maria, e furnicat din creștet până'n tălpi de fericire, groază și respect.

Mătușa Măria a rămas cu mâna la gură și ochelarii clătinând, privind după arătarea care s'a dus !...

Liniștea își întinde aripile stăpânitoare. Oamenii redevin ci înșiși și rămân să vorbească despre minune.

Muzica a plecat, strada își ia aspectul patriahal al orașului plin de tihnă.

Un zâmbet înflorește în colțul gurii, capul se apleacă pe ziarul îngălbenit. Nicu de atunci, azi om cu vază, trăiește amintirea primei mașini văzute cu ochii copilului de șase ani, cândva în orașul natal.

Țigara s'a stins sub povara amintirilor. Mătușa Maria zace de mult în cimitirul din deal, mama la fel... toți aproape !

Trecutul învăluie odaia în amurg și umbre dragi cresc în colțul odăii pline de ele și de ei...

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Marcela Arcan**

Din istoria ziaristiceii în Banat

de Traian Topliceanu

Problema este foarte interesantă pentru cei ce se pot apropia cu dragoste de sbuciumatele frământări românești ale trecutului nostru.

Catalogul periodicelor întocmit de Academia Română cuprinde, între altele, și datele pe care le dăm mai jos. Catalogul era întocmit numai pentru periodicele care au apărut până la 1906 inclusiv.

Fișele mele sunt de acum 20 de ani. Imprejurările nu mi-au îngăduit ca să cercetez cu deamănuntul aceste publicații ca să înfățișez o istorie a ziaristiceii bănățene așa cum am dorit când mi-am făcut aceste fișe.

Dacă ar fi existat la Timișoara o bibliotecă în care să le găsească pe toate, poate că ar fi fost mai ușor.

În starea în care ne găsim noi însă, aci la Timișoara, multe din gândurile și strădaniile noastre nu s'au putut realiza.

Însemnându-le aci, credem că aducem un serviciu celui care se va învrednici să întocmească odată o bibliografie completă a Banatului.

SPERANȚIA, *Pesta*, Martie 1863.

A apărut un singur număr.

Redactori: Emeric Stănescu și Iulian Grozescu.

ALBINA, Viena apoi *Pesta* 27 III 1866—31 XII, 1876.

Apare de 3 ori pe săptămână.

Este gazeta atât de cunoscută susținută de Mocionești.

PRICULICIU, Diariu umoristic-satiric. *Pesta* 2/14 I—30 IV/12 V 1872; apoi *Timișoara* 31 III/12 IV 1874—15/27 IX, 1875.

Apare odată pe săptămână.

Red. resp. și propr.: Iulian Grozescu.

Tipografia Em. Bartalits.

DEȘCEPTAREA (diurnalu Septemanalu), Diurnalu beletristicu scientificu, economicu și umoristicu.

Lugoșiu 25 XII 1879/6 I 1880—7/19 IV 1881.

Red. responsabil : Iosifu Tempea.

Editura tip. Carolu Traunfellner.

LUMINATORIUL : Organ pentru politica, literatura etc. *Timișoara* 5/17 III 1880—25 XII 1893/6 I 1894.

Apare de 2 ori pe săptămâna.

Red. și editor: P. Rotariu:

Propr.: M. Dregheciu.

Tipografia Diecezană.

Dela 1 II 1886—15 II 1887 are ca supliment „*Advocatul poporului*”
Fóie juridică administrativă“.

PRIVIGHETGAREA. Fóia poporala romana pentru luminaře și distractia.

Bocsia-Montană 1/13 X—1/13 XI 1882, apoi *Resitia Montană* 15/27 XI 1882—1/13 X 1883.

Apare de două ori pe lună.

Red. resp., proprietar și editor: Simeone Pocreanu.

Tipografia J. Wunder

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA. Diar săptămânal pentru interese generale.

Reșița-Montană 1/13 I—25 III/6 IV 1884.

Redactor responsabil : Simeone Pocreanu.

Propr. și editura tip. J. Wunder.

TIMIȘIANA. Foaia pentru trebuințele poporului roman.

Timișoara 1/13 IV 1885—13/25 XII 1892.

Apare odată pe săptămână

Red. resp. Teodor V. Pacașian.

Tipografia Emil Hössler

Dela 22 XII 1885/3 I 1886: „*Gazeta poporului*“.

OPINCA. Foaia pentru interese culturale și economice ale poporului roman.

Resitia-montană 1/13 V—27 X/8 XI 1885.

Apare odată pe săptămână

Red., propr., editor și tip.: S. Pocreanu.

ROMÄNISCHES REVUE. *Budapest*, VII 1885—VI 1886; *Resicza* VII 1886—XII 1888; *Wien* I 1889—XII 1892; *Hermannstadt* I—XII 1893 și în fine *Temesvár* I—XII 1894.

Apare odată pe lună.

Editor: Dr Cornelius Diacovich.

Tip. Anstalt (Hermannstadt).

Din Ianuarie 1893 : „*Romänische Jahrbücher*“.

GAZETA POPORULUI. Timișoara 22 XII 1885/3. I 1886—13/25
XII 1892

ADVOCATUL POPORAL, fôia juridica.

Timișoara : 1 II 1886—15 II 1887 și 1 VII 1903—1 XII 1905.

Apare de două ori pe lună.

Editor și redactor : Pavel Rotariu.

Dela 1 Febr. 1886—15 Febr. 1887 se de ca supliment la „*Luminătorul*“.

FÔIA DIECESANĂ. Organ al Eparhiei gr. or. rom. a Caranse-
heșului. Caransebeș 5/17 I 1886.

Apare odată pe săptămână.

Redactor : Ioan Bartolomeiu.

Editura tip. diecesane.

LUDIMAGISTER. Organ pentru trebuințele invetiatorilor.

Resicza 4/17 III 1886—XII 1888; 1 VII—31 XII 1889; VII 1890
și VII—XII 1891. Cluj / Central University Library Cluj

Apare de două ori pe lună.

Red., propr. și editor : Ion Simu.

Tipografia Rudolf Wunder.

Dela 3/15 I 1887: „*Pedagogul roman*“.

RESICZAER ZEITUNG. *Resicza*. 1 Ian — ? 1887.

Redactor : Corneliu Diaconovich.

PEDAGOGUL ROMAN. Organ pentru trebuințele invetiatorilor

Recitita 3/15 I 1887—XII 1888; 1 VII—31 XII 1889; VII 1890 și
VII—XII 1891.

BALAUURUL. Foaia săptămânală pentru umor și satiră.

Recitita. (I)—10/22 III 1887.

Redactor : Ion Simu.

APICULTORUL ȘI ECONOMUL ROMAN. Organ periodic po-
pular

Sân-Nicolaul mare. 1 IX 1889—15 IV 1890.

Apare de două ori pe lună.

Redactor : Suetoniu Petrovici.

Editor : S König. Tip S. König.

JUNIMEA ROMÂNĂ, foaie pentru cultivarea junimeii și a tinereții satene

Beregeșu 1 VIII—9 IX 1890.

Un exemplar la două săptămâni și iarna odată pe săptămână.

Red., propr. și editor : E. Andreescu.

Tip. Diecesană (Timișoara).

SATÊNUL. Foaie pentru trebuințele noastre.

Beregeșu 15/27 VIII 1891—25 XII 1891/6 I 1892.

Apare odată pe săptămână.

Red., editor și propr.: E. Andreescu.

Tip. „Societatea pe acțiuni“ (Timișoara).

DREPTATEA. *Timișoara* 25 XII 1893/6 I 1894—31 XII 1897/12 I 1898

Apare zilnic

Redactor responsabil: Dr. Valeriu Branișce.

Editor : Dr. Corneliu Diaconovich.

Tip. „Institutul tipografic“.

FOAIA DE DUMINECĂ a ziarului Dreptatea.

Timișoara 25 XII 1893/6 I 1894—29 XII 1896/10 I 1897.

Apare odată pe săptămână ca supliment la *Dreptatea*.

Red. responsabil : Dr. Valeriu Branișce

Editor : Dr. Corneliu Diaconovich „Institutul tipografic“.

Dela 7/19 I 1895 „Foaia de Duminecă“ se separă de „Dreptatea“.

CONTROLA. *Timișoara* 31 III 1895—29 XII 1904 și 25 XII 1905.

Apare de două ori pe săptămână.

Red. responsabil și editor: Ion V. Barcian

Tipografia „Sudungară“

Dela 15/28 II 1904 redactor responsabil și editor Emanoil Măgiasiu și dela 25 XII 1905/7 I 1906 redactor responsabil, editor, propr. și tipogr. e Toma Cirovici.

REVISTA LIPOVEI. Foaie socială, economică și literară.

Lipova 14/26 X 1895— (I 1896).

Odată pe săptămână.

Red. resp., editor și propr.: Ioan Brânda.

Tipografia: Iosif Zach.

DRAPELUL, organ național politic.

Lugoj 1/14 I 1901.

Apare de două ori pe săptămână.

Red. responsabil : Dr. Corneliu Jurca.
Propr. și editor : Dr. Valeriu Braniște.
Tipografia Carol Traunfellner.

VOTUL POPORULUI. Organ pentru poporul muncitoriu român al Ungariei cu principiu social democratic.

Timișoara. 11/24 I—1/14 XI 1903 și 31 I/13 II—3/16 IV 1904 ;
apoi *Budapesta* 22 III—4 V 1905.

Apare odată pe săptămână.

Red. resp.: Iulius Horacsek.

Editor: At. Voichescu. „Tipografia Sud-ungară“ Toma D. Cziorovicz.

BĂNĂȚANUL. Făget 1—18 Ian. 1904.

1 Nr. pe săptămână.

Red. responsabil și proprietar : Traian Unipan.

Tipografia Arpad Molnar.

Au apărut numai 2 numere.

DREPTATEA ȘI LUMINA POPORULUI. *Timișoara* 3/16 X. 1904.

Apare odată pe săptămână.

Red., responsabil și editor: Nicolae Mitru.

Tipografia Alexandru Mangold, care a devenit „Hungaria“.

Dela 9/22 I 1905 : *Dreptatea poporului*.

Dela 2/15 IV 1906 : *Plugarul român*.

DREPTATEA POPORULUI. *Timișoara*. 9/22 I 1905—26 III/8 IV 1906.

ECONOMIA, foaie economică ilustrată.

Caransebeș 16 II/1 III. 1905.

Apare odată pe lună.

Redactori și editori: Iosif Bălan și Alexandru Diaconovich.

Tip. Diecesană.

BANATUL, foaie pentru poporul român. Lugoj 3/16 VII II/24 XII. 1905. Săptămânal.

Red. responsabil și proprietar: Dr. Valeriu Braniște.

Tipografia Traunfellner.

RENAȘTEREA, foaie socială și economică.

Caransebeș 6/19 XI 1905.

Apare odată pe săptămână.

Red. responsabil: Andrei Lillin.

Propr. și editor: Nicolae Ionescu.

Tip. Diecesană.

LUCRUL. Foaie economică-literară.

Caransebeș 19 XII 1905/1 I 1906—X 1906.

Apare de două ori pe lună.

Red și editor: Iosif Bălan.

Tip. Leopold Fleissig.

Au apărut 13 numere.

MESERIAȘUL. Foaie industrială și comercială.

Lugoj 1/14 I 1906.

Apare odată la două săptămâni.

Red. și propr.: Constantin Liuba.

Tipografia Ioan Virányi.

PLUGARUL ROMÂN (Dreptatea poporului).

Foaie poporală, culturală, socială și economică

Timișoara 2/15 IV 1906.

Este continuarea gazetei „*Dreptatea și lumina poporului*”.

Catastrum Civium

(Continuare)

5-to. Weiters hat Man für nöthig zu sein erachtet, berührten **Statt Magistrat** eine gewisse wais und Ordnung, wie sie sich bey denen **Raths-Versamblungen** verhalten sollen in kürtze vorzuschreiben, und Zwar :

5. Mai departe s'a crezut necesar a indica pe scurt numitului **Magistrat Comunal**, un oare care mod și ordine, cum să se compoarte la adunările consiliului și anume:

1-mo. Solle der **Statt-Magistrat** wöchentlich zwey nemblich an **Montag** und **Freytag**, oder da in solche **Täge Feyr-Täge** einhalteten, die folgenden **Täge** zu ordinari **Raths-Session** auch wan es die noth erfordert und der regierende **Statt-Richter** für guett befinden mögte, bisweilen noch an anderen **Tägen** extra ordinarie doch allmahl in den gewöhnlichen **Statt-Rathhaus**, oder wan etwa der **Statt-Richter** unpässlich oder sonst ein andere grosse **verhinderungs** oder erhebliche ursach obhänden wäre, in des **Richters** Behausung zusammen **Trethen** und also von 9 bis 11 uhr oder nach gestalt deren **vorkommenden** Sachen und **Proceshen** wohl auch bis 12 uhr **Rath** worbey sich aber kein **Raths-freund** ehender an seine gebührende **Steile** zu geben oder zu setzen haben wird, es seye dan dass der **Statt-Richter** sein **Obersten platz** **Ertretten** und sich **nider gesetz** habe.

1. In caz dacă magistratul comunal se întrunește de două ori pe săptămână în ședințe normale, și anume luni și vineri iar dacă în aceste zile e sărbătoare, în ziua proximală, sau dacă o cere necesitatea și Șeful primar o găsește de bine se întrunesc și în alte zile la ședințe extraordinare, însă totdeauna în palatul primăriei, sau din cauza unui obstacol mare ori din motive importante în locuința primarului, și anume dela ora 9—11 sau din cauza programului sau proceselor chiar și până la ora 12, n'are drept nici un consilier a se apropia de locul ce-i compete și a-l ocupa, până când nu a ocupat șeful primar locul său principal.

2-do. Soll Er **Statt-Richter** die **Rathsmateriam** durch den **Stattschreiber**, oder aber wenn Er **commitiern** wird, **vortragen** und keiner von denen anderen **Raths-Herrn** sich gelüsten lassen etwas **privatim** im **Rath** vorzubringen und dem **Statt-Richter** vorzugreifen es wäre dan eine sach, das er des **vortrag**es halber den **Statt-Richters** mit gebührender **Ehrendbittsamkeit** vorhin umb **Verlaub** ersucht hätte, wan nun.

2. Șeful primar dă citire actelor prin grefierul primăriei sau le aduce dânsul la cunoștința și nici unul dintre ceilalți consilieri să nu-și permită a comu-

nica ceva particular în consiliu sau a anticipa [divulga conținutul actului înainte de citire de către primarul] primarului afară dacă a cerut voia dela primar cu tot respectul cuvenit.

3-tio. die Raths materia referiert worden, sollen sodan die vota oder stimen vom ältesten anzufangen bis auf den geringsten Raths-Verwandten inclusive mit bescheidenheit angehört deme weder vom Statt-Richter noch seinem ahsehoren zeit wehrenden Votierens um geringsten nicht eingeredet sondern von jedwederen die ordnung und seine zeit zu reden mit gedult erwahrtet werden, so dan nach abgegebenen Raths-Stimmen.

3. Dacă actele au fost referate, să se ia în considerare voturile sau părerle consilierilor cu modestie, începând dela consilierul cel mai în vârstă până la cel mai mic în grad, și în timpul votării nici primarul nici asesorii săi să nu intrupe pe votant ci fiecare să fie ascultat în ordine și cu răbdare.

4-to. Solle Er Statt-Richter nicht nach seiner maynung allein sondern wie Es die mehrere anzahl deren Stimmen gegeben den schluss machen und Richterlich erkennen, die expedition hiernach verfassen pro rei memoria ordentlich protokolieren lassen.

4. După ce toți consilierii și-au dat votul, primarul să enunțe concluziunea, însă nu numai după părerea sa, ci după majoritatea voturilor să stabilească hotărârea, s'o compună [formuleze] și să dispună înregistrarea cu formele cuvenite „pro memoria“.

5-to. Wan die Raths-Materien abgehandelt und die Raths-Session geschlossen, solle kein Raths Verwandter sich von seinem Sitz aufheben, und keiner vor oder aus der Raths-Tueben Tratten Sondern dem Statt-Richter (als welchem der Magistrat dem gebührenden respect zu geben, die Bürgerschaft oder alle schuldige Parition zu leisten hat) die Praecedenz in allweng gebührt folgen, nach selben sollen die Raths freund juxta senium ihren vorgang nehmen, bey allen diesen aber ds Jenige was in dem Rath vorkommen und geschlossen worden ist in der gehaimb und höchsten verschwiegenheit Erhalten.

5. După ce programul consiliului s'a terminat și ședința s'a închis, să nu se ridice nici un consilier și nici unul să nu părăsească sala de ședințe ci să lase precădere primarului, căruia îi compete respectul cuvenit din partea magistratului precum și onorurile competente din partea cetățenilor. După dânsul consilierii vor urma în rândul vechimii. În tot cazul ce s'a petrecut și ce s'a hotărât în consiliu trebuie să rămână secret.

6-to. Wird ihme Statt-Rath die Erkandtnus der civil-Sachen, solcher gestalten uberlassen und anvertrauet das wofern Ein oder andern bey dem in Sachen ergangenem Richterlichen aufruf nich acquiesieren wolte sondern sich hierdurch beschohret befindet, selbiger befügt seye bey der bestellten Kayl. Căäl. Administr. sein weithere Nothdurft zuhandeln und die decision von dortaus zu erwarten.

6. Dacă cineva a cărui cauză s'a hotărât în consiliul comunal, n'ar accepta judecata dată ci s'ar simți lezată să fie îndreptățit a se adresa Administrației Comunale imperiale și a aștepta decizia acesteia.

— Va urma. —

IN AMINTIREA LUI MIHAIL GAȘPAR. Una din figurile cele mai luminoase ale trecutului nostru apropiat a fost Mihail Gașpar, protopopul atât de cunoscut al Bocșei. Sfârșitul anului 1929 a însemnat pentru istoria culturală a Banatului sfârșitul vieții lui.

De atunci s'au scurs anii, dar amintirea i-a rămas mereu vie.

În vremea stăpânirii străine până la 1918, când Neamul nostru a fost supus necurmat încercărilor de stricare a rosturilor lui etnice, Mihail Gașpar și-a împlinit prin cuvânt și faptă datoria față de obștea lui națională.

Tot ceea ce a rămas pe urma vieții lui pământești este semnul unei vieți de cărturar luminat. Cei ce l-au cunoscut și stimat au pășit la o faptă dela sine grăitoare: i-au ridicat un monument în Bocșa-Montană. Strădanile acestea au fost însuflețite în cadrele despărțământului „Astrei“ din Bocșa-Montană, în frunte cu Doctorul Dăneț. „A s t r a B ă n ă ț e a n ă“ își ține anul acesta adunarea generală la Bocșa-Montană, în 27 VI a. c. și cu această ocazie se va desveli și monumentul aceluia care a fost protopopul Mihail Gașpar. „Revista Banatului“ se apleacă în fața memoriei acestui strălucit condeier al Banatului, iar caietul ce urmează îl vom închina operei pe care ne-a lăsat-o din strădanile vieții lui.

IOACHIM MILOIA. În 14 Iunie a. c., a doua zi de Rusali, „Societatea pentru ridicarea monumentelor publice din Timișoara“ în frunte cu d-l Dr. Alexandru Marta a așezat la mormântul lui Ioachim Miloia o cruce.

Crucea este o adevărată operă de artă și a fost executată după planurile sculptorului nostru Romul Ladea.

A fost sfintită de un sobor de preoți în frunte cu P. O. D. protopop Dr. P. Țiucra. La ceremonie au asistat: P. S. Sa Dr. Vasile Lăzărescu, Episcopul Timișorii; d-nii: General De-

liceanu, Prefectul Județului; Dr. E. Pop, Primarul Municipiului; Dr. Alex. Marta, fost rezident regal și președinte al societ. ridicarea monumentelor publice din Timișoara; Insp. gen. S. Evușian, Președintele „Astrei-Bănățene”; C. Băran, fost ministru; Dr. I. Coste, Sabin Drăgoi, director al Operei Române și rector al Academiei de muzică și artă dramatică; Romul Ladea, Dr. Baltă, Dr. Munteanu, Ing. Zbegan, Dr. Cimponeriu, Prof. At. Popa, Prof. Vanciu, Prof. Tr. Topliceanu, Insp. M. Bucătură, Dr. Drăgan. Tr. Doslea și mulți alți prieteni și cinstitori ai aceluia care a fost Ioachim Miloia.

S'au împlinit 3 ani dela moartea acestui intelectual al Banatului și golul lăsat se resimte încă. Crucea așezată la căpătâiul mormântului său este un sincer semn de recunoștință pentru cărturarul Ioachim Miloia.

De dincolo de moarte Ioachim Miloia este mereu în gândurile noastre ca unul ce în cei 43 de ani ai pământestei sale vieți a promovat strădanile de biruință a românismului în acest scump Banat.

Red.

Muzica bănățeană în cadrul „Săptămânei Bănățene“.

Dacă scopul principal al „Săptămânei Bănățene” din București a fost în primul rând unul politic, acela de a demonstra în mod categoric că, contrar afirmațiilor adversarilor noștri de peste hotare, aici, în acest binecuvântat colț de țară, există o spiritualitate românească, o spiritualitate bănățeană autonomă, care se manifestă pe toate tărâmurile culturale, prin numărul impunător, prin valoarea lucrărilor executate, muzica bănățeană și-a îndelphinut cu prisosință acest rol al ei, care-i fusese destinat în cadrul „Săptămânei Bănățene“.

Semnificația *muzicală* deosebită a acestei manifestării colective — remarcată de altfel de toate cercurile muzicale competente din București — a eșit în evidență, însă prin faptul de a fi putut dovedi că, — spre deosebire de Capitală sau alte provincii românești, unde compozitorii aparțin unor curente muzicale deosebite — la noi în Banat se poate vorbi de o „școală” bănățeană, de o mișcare muzicală unitară, care cuprinde pe toți reprezentanții ei — cu toată diversitatea stilurilor personale — într'un cadru unitar fiindcă toți compozitorii bănățeni, în creațiunile lor, stau pe baza muzicii populare și a cântării de strană. Ori cât de mari ar fi în aparență deosebirile cari despart tendințele arhaizante ale d-lui Filaret Barbu — cu excesiva sa grijă de a da în lucrările sale o copie cât mai fidelă a melosului popular sau a aceluia de strană ca o suprimare

aproape totală a oricărei note personale, — de modernismul radical al aceluia ce semnează aceste rânduri, sau ori cât de distanțate ar apare tendințele d-lor Vasile Ijac și Mircea Popa în realizarea unei atmosfere, unei expresii românești cu mijloacele unei structuri armonice de proveniență apuseană, — de maniera folkloristă a d-lui Șabin V. Drăgoi (considerat de mulți drept șeful școalei bănățene) sau a D-lui Eugen Căteanu, totuși o examinare, superficială chiar, va îngădui să se descopere la toți o sursă comună a inspirației, păstrarea de către toți a unor principii fundamentale fie a structurii melodice, fie a celei ritmice sau a structurii arhitectonice chiar și atunci când acestea nu utilizează melodii împrumutate din folklor. Dar această unitate de aspirații muzicale, a școalei noi bănățene nu ar fi fost posibilă fără munca uriașă, fără realizările muzicale atât de valoroase ale antecesorilor Vidu, Brediceanu, Tempea, cari atunci, când contemporanii lor români se scăldau încă în apele muzicale apusene și nu dădeau nici-o importanță muzicii „mocănești“ au avut intuiția precisă, că numai o orientare după muzica noastră populară va putea îngădui o emancipare de sub influențe străine, și va permite creierea unei muzici culte, expresia fidelă a sufletului românesc. În privința aceasta, acest triumvirat a fost inițiatorul nu numai a școalei bănățene dar alături de Muzicescu și Chiriac a pregătit întreaga mișcare muzicală națională de azi din cuprinsul țării întregi.

Iată de ce concertul simfonic alături de spectacolul de gală dela Operă („La Seceriș“ de Brediceanu și „Năpasta“ de Drăgoi) a constituit un eveniment muzical de o deosebită importanță — care chiar dacă nu a îngăduit, ca stilul personal al fiecăruia dintre cei 7 compozitori executați să iese prea bine în relief, neputând fi rezervate decât maximum 6—8 minute pentru fiecare — a avut totuși darul de a pune în evidență faptul că „cea mai muzicală provincie românească“ își are o seamă de reprezentanți nu numai pe terenul compoziției corale, dar și pe teren instrumental, cu o viguroasă notă românească, contribuind astfel la o definitivă cristalizare în viitor a unei școli simfonice autohtone. În partea a doua a concertului, corul „Vidu“ din Lugoj sub conducerea atât de pricepută a D-lui Stan a executat pe lângă câte o compoziție de Brediceanu și Barbu, lucrările cele mai populare ale fondatorului lui, al cărui nume îl poartă azi. Dacă aceste compoziții în frunte cu „Lugojana“, „Negruța“, „Răsunetul Ardealului“, etc., azi sunt arhicunoscute în toate colțurile locuite de români, iar reputația coriștilor lugojeni de mult, bine stabilită, programul executat deci, nu a constituit pentru auditorul adunat sub cupola Ateneului, nici o noutate, numărul impunător al coriștilor, disciplina lor muzicală, sonoritatea omogenă a acestui an-

samblu a demonstrat în schimb în mod convingător, că viața muzicală din vechea cetate a culturii bănățene se menține și azi încă la acelaș nivel artistic al unei vechi culturi corale ca pe vremea neuitatului animator al vieții muzicale românești din Banat I. Vidu.

Tot sub acest aspect trebuie apreciată și valoroasa contribuție a „Dublului quartet al Catedralei din Timișoara“ care, sub conducerea rutinată și simțită a neobositului său dirijor E. Grădinariu, a cântat atât la Radio cât și în cadrul șezătoarei literare a scriitorilor bănățeni, interpretând cu o fină nuanțare compoziții de L. Tempea și S. Drăgoi.

Partea muzicală a „Săptămânei bănățene“ a fost completată atât prin aportul solistic al unor cântăreți amatori cari la Radio au cântat cântece populare în cel mai neaș stil bănățean cât și prin faimosul taraf de lăutari cari au evidențiat sursa fundametală a inspirației muzicale bănățene, inegalabilul nostru cântec și dans popular.

A stârnit unanimă admirație forța ritmică și expresivă, plasticitatea coreografică a dansatorilor țărani dela Borlova cari au executat câteva dansuri de străveche origină cultică probabil, completând astfel în mod fericit imaginea sufletului bănățean sub tripla înfățișare a poeziei, a muzicii și a dansului.

Zeno Vancea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Manifestarea literară a Banatului în cadrul „Săptămânei Bănățene“.

„Săptămâna Bănățeană a ilustrat într-o măsură fără precedent o parte însemnată din ceiace este reprezentativ și select în domeniul spiritualității bănățene. Despre contribuția scriitorilor noștri s'a scris puțin și... parțial, vrem să spunem s'a încreionat în presa cotidiană și în reviste cu oareșcare lipsă de obiectivitate cronică manifestărilor literare ale Banatului, în cadrul acelei „săptămâni“.

Pe scena studioului „Teatrului Național“ din București, scriitorii noștri și-au dat toată silința să corespundă importanței „Săptămâinii Bănățene“.

D. Virgil Birou, președintele „Asociației scriitorilor români din Banat“ a prezentat într-o sinteză precis conturată, mișcarea literară a regiunii noastre și tot d-sa, a citit un fragment de nuvelă, realizată ca literatură. În proză a mai citit Nicolae Ivan și Dorel Draguescu. Am fi voit să-i auzim pe Ion Țicu, Petru Nemoianu, Aurel D. Bugariu ori Gheorghe Croitoru, scriitori, care se bucură de tot prestigiul.

Poezia a fost reprezentată prin Pavel P. Belu, Grigore Bugarin, Romulus Fabian, Traian Lalescu, C. Miu-Lerca, Petru Sfetca, Ion Stoia-Udrea, iar maestrul M. Ar. Dan ne-a delectat cu savuroasele

sale epigrame. Dintre poeți au lipsit, spre regretul nostru, Anișoara Odeanu, Mia Marian Jaleș, Dorian Grozdan, Mihai Novac, Traian Ieremici, Gheorghe Gârda, nume care se bucură de o unanimă apreciere.

Această manifestare a scrisului românesc bănățean a fost încununată cu proclamarea d-lui prof. Al. Marcu, ministrul Propagandei Naționale, el însuși un scriitor valoros al României, ca președinte de onoare al „Asociației Scriitorilor Români din Banat“.

În cadrul „Săptămânii Bănățene“ am fi dorit ca scriitorii să se gândească la confrății lor dispăruți. Ar fi fost o manifestare cu atât mai impozantă dacă s'ar fi citit fragmente din Dimitrie Țichindeal, Ion Sârbu, cel îndrăgostit de Istoria Românilor, Victor Vlad Delamarina, Ion Popovici-Bănățeanu, Casian Munteanu, Mia Cerna, fie la șezătoarea culturală, fie într'o oră destinată exclusiv lor, la Radio. În ultimul moment, și numai în parte, s'a satisfăcut această dorință a bănățenilor, citind d. Grigore Bugarin poezii originale și poezii din Victor Vlad-Delamarina și Gheorghe Gârda, în graiul bănățean.

Șezătoarea literară propriu zisă a păstrat un nivel oarecum comun. Numai recităriile d-lui Grigore Bugarin au ieșit din aceste dimensiuni, devenind punctul cel mai înalt al manifestării literare pe care bănățenii au organizat-o la București, evaluând-o după succesul de scenă, fapt pe care nu-l putem neglija.

Niciun scriitor, însă, nu a fost lipsit de importanța pe care trebuie s'o dăm mișcării literare bănățene. Lirica acestei provincii găsește și în Pavel P. Belu, Dorian Grozdan, Romul Fabian, C. Miulerca ori Petru Sfetca, reprezentanți demni de poezia românească actuală.

Trăiesc, acești poeți, într'o zodie fără de noroc și nu atât în ceea ce privește orgoliul lor dar mai ales în ceea ce privește orgoliul provinciei noastre. Ne lipsește un cercetător migălos și îndrăgostit de creația literară românească a Banatului.

Paginile revistei noastre îl așteaptă cu sete. Nouă ne poruncește nu numai timpul pe care îl trăim, ne poruncește rațiunea existenței noastre, ca să nu lăsăm să treacă peste noi ori printre noi, nevăzută, nesimțită și nevalorificată creația românească a Banatului.

Credem că dacă „Asociația Scriitorilor Români din Banat“ ar activa și în acest domeniu, ea ar deschide un drum pe care s'ar înșirui luminos atâtea valori.

Contribuția literară a Banatului deși incomplet reprezentată la București, prin absența unor scriitori prețioși, a fost totuși o manifestare care face cinste celor ce au organizat-o.

Scriitorii Grigore Bugarin, Dorel Drăguescu, Romul Fabian și Nicolae Ivan, însoțind corul „Vidu“ la Iași și Chișinău, au citit din poera lor și în aceste orașe. ■ ■ ■

R.

Pe marginea unei invitații la „condiția estetică” și „cultură majoră”.

Intr'un ziar timișorean cu data de 20 Mai 1943 un tânăr poet prezintă scrisoarea „Cercului literar din Sibiu” adresată unuia dintre criticii noștri.

Tânărul nostru poet spune că scrisoarea în chestiune:

— „exprimă atitudinea netă a membrilor față de o anumită stare prezentă dăunătoare evoluției literare românești”;

— „cheamă spiritele noastre contemporane la o revenire la primatul esteticului în măsura în care avem să creiem o cultură majoră”

— „semnalează valul de desmăț literar în mai toate publicațiile noastre a sămănătorismului. Sămănătorismul acesta care făcuse atâta zarvă într'o vreme . . . . a inundat tot peisagiul nostru literar contemporan. Și, după cum știm, pericolul acestui sămănătorism constă tocmai în nota lui confuză de confundare a esteticului cu etnicul și eticul” (Chiar așa scrie E. Lovinescu în ceea ce a scris despre sămănătorism! n. n.)

Și urmează comentarii ca acestea:

„Ca o trâmbiță spartă sămănătorismul își strigă pela toate răspântiile actualitatea. E destul de rușinos că s'a revenit în secolul nostru la acești flașnetari.

Iată, dece, noi auzim semnalele de alarmă ale „Cercului literar din Sibiu” și ne grăbim să le secundăm. Mai cu seamă la noi în Banat, unde pericolul e mai evident, să luăm toate măsurile!”

„Facem apel la scriitorii bănățeni pentru o revenire la condiția estetică, la seriozitate. Fiindcă, după cum bine spun confracții dela Sibiu, „cultura e ceva permanent, cultura e străbătută de fiorul eternității, e supraviețuitoare dincolo de construcțiile oportune ale organizării sociale, cari prin însuși caracterul lor sunt amenințate dela o zi la alta să îmbrace un aer desuet”.

„In niciun caz literatura nu poate fi o contribuție etnografică”...

Nu dăm nume fiindcă nu vrem ca însemnările noastre să aibă caracter polemic. Pe noi ne interesează o anumită stare de spirit, o concepție după care un tânăr scriitor bănățean ne învață că în secolul nostru sămănătoriștii au fost „flașnetari”. Poeți ca Iosif, Coșbuc, Goga etc., au fost flașnetari!! De ce? Fiindcă au avut îndrăzneala să se apropie cu toată puterea de vibrație a sufletelor lor creatoare de spiritualitatea caracteristică Neamului românesc.

Neamul este o formă a organizării sociale și — potrivit concepției care ni se înfățișează de tânărul poet — orice poet care se apropie cu inspirația de viața acestui neam face o crimă, căci „cultura e străbătută de fiorul eternității, e supraviețuitoare dincolo de construcțiile oportune ale organizării sociale, cari prin însuși caracterul lor sunt amenințate dela o zi la alta să îmbrace un aer desuet”.

Credeam că am scăpat de „puncte de vedere“ iudaice și cosmopolite, după care etnicul și eticul sunt crime în literatură. Ni le repetă la 20 Mai 1943 un tânăr poet bănățean în meseria lui de ziarist plătit și din banii Statului care este „amenințat dela o zi la alta să îmbrace un aer desuet“, fiind „o construcție oportună a organizării sociale.“

Tocmai când Neamul nostru trăiește poate cel mai tragic moment al existenței sale ni se spune că pentru literatura românească este un pericol să se confunde esteticul cu etnicul și eticul.

Am mai auzit noi asemenea glasuri care aveau pretenția că reprezintă „primatul esteticului“. Și „condiția estetică“, la care sunt chemați scriitorii bănățeni, s'a manifestat la noi și cam așa:

Hidrofil.

Vântul e pătrat invers 50 lei util gazometru
interstițial chiamă hornar pentru esofag
ein zwei pentru sept huit dieci
temperament scafandrier în portefeuille
sistem nervos apoteoză cu bumbac
omletă confecționează clorofilă castrat
acul de siguranța ușa s'a închis în
inima cu acetilen îmi e foame îmi
e întuneric îmi e dicționar telefonul
cu barbă cochilia desface sonerii
almanah strada

Ilarie Veronca

sau :

Unt cu pâine

Șireturile de ghețe sunt un aliment prețios
KANT ȘI FRATELINI
Rasol de vacă cu cremă de ghețe cavaler
SELECTA DIFUSION DE AUTORES DEL BAJO APARTADO
L'AMOUR VÉNAL EST UNE ESCROQUERIE
Sfinx Gladis Lyon noir
Mandolă cu coarde de sfoară
August prost și Marcel Proust
Imi plac dulceleșurile acre și apele sălcii
Patschhanditzan patschhanditzan
Was wird die mamma bringen

(Revista 75 H. P.)

Față de „cultura majoră“ pe care o reprezintă asemenea poezii în care nu este nicio confuzie a esteticului cu etnicul și eticul, noi, cei „lipsiți de receptivitate estetică“, rămânem pe lângă sămănătoriștii „flașnetari“ ca O. Goga care au putut scrie și așa precum urmează:

La noi sunt codri verzi de brad
Și câmpuri de mătăasă;
La noi atâția fluturi sunt
Și-atâta jale'n casă.
Privighetori din alte țări
Vin doina să ne-asculte;
La noi sunt cântece și flori
Și lacrimi multe . . .

Pe boltă sus e mai aprins,
La noi, bătrânul soare,
De când pe plaiurile noastre
Nu pentru noi răsare . . .
La noi de jale povestesc
A codrilor desigur
Și jale duce Mureșul
Și duc tustrele Crișuri.

La noi nevestele plângând
Sporesc pe fus fuiorul,
Și 'mbrățișându-și jalea plâng:
Și tata și feciorul, University Library Cluj
Sub cerul nostru 'nduioșat
E mai domoală hora,
Căci cântecele noastre plâng —
In ochii tuturor.

Și fluturii sunt mai sfioși
Când sboară 'n zări albastre,
Doar roua de pe trandafiri
E lacrimi de-ale noastre.
Iar codrii ce 'nfrățiți cu noi
Iși înfioară sânul,
Spun că din lacrimi e 'mpletit
Și Oltul, biet, bătrânul.

Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții, —
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții . . .
— Din vremi uitate, de demult,
Gemând de grele patimi:
Deșertăciunea unui vis
Noi o stropim cu lacrimi . . .

Chestiunea este nu numai îngrijorătoare, dar și interesantă și de aceea vom mai reveni asupra ei.

Tr.

„Scrisori și schițe bănățene“ de P. Nemoianu. Editura „Poporul Român“, Timișoara.

Decâteori îmi cade vre-o carte de d-l Petre Nemoianu în mână, am impresia unei revelații bănățene. Și iață de ce. Autorul cărții se identifică și se contopește cu mediul geografic bănățean, cu tipul omului bănățean și cu gospodarul și capul familiei, grijuliu de bunul mers al gospodăriei și familiei sale. Așa am cunoscut pe d-l P. Nemoianu în vara anului 1921, când conduceam și scriam „Gazeta Banatului“, împărțind doar pâinea de toate zilele cu d-l Prefect, care și dânsul s'a ales doar cu masa și cu locuința din toată păstorirea județului de atunci Caraș-Severin, ca și mine din gazetăria de o vară.

Din scrisorile și schițele de față vorbește *nostolgia* Bănățeanului rupt de sub „poalele Semeniceului, această „Coastă de Azur morală“ pentru orașenii intoxicați de plictiseală. Vorbește *mândria* „Bocșei-Montane“ dela începutul secolului al XIV-lea și a „Partidului Național“ din fosta Monarhie cu reprezentanții lui proeminenți bănățeni ca Brediceanu, prota Gaspar ș. a. Vorbește *spiritul întreprinzător* și încăpățânat al „*profetului*“ Iacob Turcu din jurul Oraviței, care jignit de opunerea părinților săi la căsătoria cu aleasa inimii sale ajunge la Băile Herculane, apoi la El Hamman, alte Băi Herculane în pustia Africeii ca profetul Ali Mustafa la El Hamman. Vor-

bește „*Povestea întunecată a pâinii*“, sămănată la „lumina felinarului“, căci ziua nu se ajunge pentru țaranul bănățean, virtute de țaran nerecunoscută nici până azi; vorbește *grija de a îndemna* poporul român de aci și la exploatarea laptelui și nu numai a țuicii, în funcție de atâția factori ai hazardului. Vorbește *opera constructivă* a unei vieți de adevărat Popa Tanda și părintelui Ieremia din Călnic, care a umplut chimirurile sătenilor săi trimițând bărbații la lucru la Recița, iar femeile și copiii la sălașuri. Vorbește *durerea* cutropitului de streini în drepturile sale băștinașe și *ironia* spiritului hâtru al țaranului rătăcit în fugă în clasa I-a a trenului întrebând pe domni „Unde-i locul pentru Români?“ și primind răspunsul că în clasa III-a.

Din „Corurile Bănățene“ vorbește *mândria* binecunoscută și seculară a Lugojenilor, după cântecul cărora Susana Lorantffy, soția principelui transilvănean Gheorghe Rákóczy îndrumă preoții și învățătorii dela școala românească întemeiată de ea la 1657 în Țara Oltului, să cânte ritualul în biserică ca în biserică din Lugoj. Dela 1822 până la 1841 Lugojenii adună un fond pentru a trimite opt tineri să învețe notele la Timișoara dela un Ceh, iar în acelaș an formează un cor bisericesc minunat.

Iar mândrul cor al lui Vidu nu putea lua naștere decât în Lugojul tradiției corale.

Cât de bine s'a identificat autorul cu acest cor, a dovedit-o în vara anului 1921, când a cutreerat cu armata „Generalisimului“ Vidu (aşa l-au numit generalii la Iaşi), într'un triumf delirant centrele Munteniei, Moldovei şi Basarabiei, acoperind cheltuelile, precum şi anul acesta a fost factorul esenţial al reuşitei „săptămânii bănaţene“ la Bucureşti.

Dar scriitorul P. Nemoianu mai are şi alte calităţi individuale şi nu numai obiective în scrisul său.

Cărui cititor nu-i vibrează sufletul de duiosia ce se desleagă din soarta inventatorului muzicant genial „Tănţădulă“, când mândru de arta sa, când modest şi nepretenţios şi mai ales lipsit de orice egoism?

Cine nu înţelege semnificaţia satirică, dar şi duiosia din schiţele „Românul tale porc“ şi „Mâţul Neamţului şi mâţul Românului“, sau „Moare Moş Ion“?

Stăm aci în faţa unui complex de mijloace şi de efecte estetice: *umorul* ne înseninează, *ironia* ne dă o satisfacţie şi pentru duiosia ce ne pune pe gânduri lipsa de simţ practic faţă de conlocuitorii noştri în gospodăria lor progresată, faţă de a noastră tradiţională, structural-sufletească, precum estompează şi mila ce-o simţim faţă de bietul mâţ spetit al Românului, care însă e forţat astfel să-şi intensifice menirea lui pe lume de a prinde şoareci.

Şi în fine echilibrarea graiului

local cu limba literară, culoritul local al stilului, vioiciunea şi spiritualitatea, observaţia fină şi analiza sufletelor sunt calităţi, cărora le şade atât de bine de a se ascunde modest ca unor vioarele în mănunchiul lor de frunze verzi şi fireşti cum le-a lăsat Dumnezeu.

Faţă de atâtea efecte căutate, artificiale, avem în scrisul d-lui Petre Nemoianu emotivitate firească şi înviorătoare.

Prof. Nic. Jucu.

Leonard Divarius: Liberatorul, fragment istoric în 5 părţi, Ţişişoara 1943, Colecţia ziarului „Dacia“.

D. Divarius este un meritos artist al Teatrului Naţional din Ţişişoara.

E şi poet cu destule însuşiri.

„Liberatorul“ este o compoziţie dramatică. Ca fond are la bază tema restaurării demnităţii domniilor româneşti în Muntenia deoparte, iar de-altă parte realizarea, tot prin Mihai Viteazul, a desrobirii Neamului obijduit din Ardeal. Strădanile de liberare a Neamului de sub influenţa străinilor — Turci — aduşi de Alexandru Bogdan la curtea domnească a Ţării Româneşti ca şi voinţa lui Mihai Viteazul, de a lovi pe Principele Ardealului care încheiase alianţă cu Turcii împotriva lui constituie conflictul acestei opere dramatice.

Deoparte Neamul cu necazurile lui, cu dorul tragic al unei vieţi mai bune, de altă parte puterile răului întruchipate în

toți cei care, din răspuțeri, se străduiesc ca să țină acest Neam în robie.

Așa precum a fost realizat de autor, Mihai Viteazul reprezintă simbolul unui ideal, al idealului politic național de totdeauna al Neamului românesc.

Opera înfățișează un moment din trăirea tragică a vlefii românești și anume pe cel mai impresionant, când — prin Mihai Viteazul — s'a statornicit, pentru veacurile ce-au urmat, visul izbăvirii unui Neam.

„*Liberatorul*“ e scris în versuri frumoase, turnate într'o limbă mlădioasă și cât se poate de expresivă, ceea ce face ca această lucrare să aibă meritul unei adevărate opere literare.

Cred că este mai mult un poem dramatic în care se înfățișează personalitatea Domnului român într'o lumină de măreție impresionantă.

Singurul personagiu inventat de autor este Ihume, după câte se pare la prima impresie.

Înțeles pe plan simbolic și în vraja vrerilor noastre românești, „*Liberatorul*“ este un poem dramatic frumos.

Pentru literatura dramatică națională este o contribuție de necontestată valoare.

(T.)

Cine a fost întâiul profesor de filosofie al Academiei Mihăilene din Iași?

Revista „Cultura Creștină“ dela Blaj a publicat, în Nr. 7—9 1942, două conferințe ținute ia Radio

de către D. Z. Păclișanu: I. „Biserica unită ca factor cultural“ și II. „Blajul“.

Între altele D. Păclișanu spune că biserica unită a dat, între altele, Moldovei pe Vasile Fabian Bob, Ioan Costea, Iosif Manfi și Vasile Pop, cu ajutorul cărora a organizat Veniamin Costache în toamna anului 1820 seminarul dela Socola.

Și afirmă categoric:

„Vasile Fabian Bob devenise după câțiva ani unul din redactorii *Albinei românești* a lui Gh. Asachi, iar în 1835 a ajuns întâiul profesor de filosofie al Academiei Mihăilene din Iași.“

Afirmația că Vasile Fabian Bob a fost întâiul profesor de filosofie, în 1835, al Academiei Mihăilene din Iași este, cred, o scăpare din vedere.

În studiul lui G. Bogdan Duică asupra lui Eftimie Murgu, publicat de Academia Română ca și în studiul nostru „Eftimie Murgu — un capitol din istorie politică națională a Banatului“ se arată fără putință de controversă că cel dintâi profesor de filosofie al Academiei Mihăilene din Iași a fost bănățeanul *Eftimie Murgu*.

Dăm această lămurire nu din vreo pornire de mândrie regională, ci pentru respectul adevărului.

(T.)

„*Revista Institutului Social Banat-Crișana*“, Timișoara anul XI (1943) Ianuarie—Aprilie.

Revista aceasta a intrat în al

XI-lea an de apariție și se menține în cadrul aceluiași preocupări de înaltă prestanță în domeniul politic-social și cultural.

În ultimul caiet apărut colaborează: Prof. Dr. Gh. Cotoșman: „Episcopia Mehadiiei”; Insp. Gen. Ion Negru: „Statistica Clisurei de sus”; Dr. Gh. Belciu: „Coloniile de vară”; Ing. Dr. S. L. Ciomac: „Nevoile României față de animalele mici și rolul cooperăției”; Aurel Bugariu: „Bibliografia Banatului 1918-1943”. Dr. E. Pocrean: „Metoda de eugenie, aplicată în Banat”.

Insemnările și recenziile sunt semnate de d-nii I. Negru, Groșorean și A. Bugariu,

Foarte interesante sunt observațiile d-lui Groșorean „Pe marginea unor monografii germane din Banat” [Dr. I. Stitzel: „Aus der Vergangenheit und Gegenwart der Grossgemeinde Rekasch” Timișoara 1924; *Hellmut Wettel*: „Der Buziascher Bezirk” Timișoara 1919; *Leo Hoffmann*: „Kurze Geschichte der Banater Deutschen von 1717 bis 1848” Timișoara 1925; Dr. *Johann Dengl*: „Geschichte der Gemeinde Orzidorf” Timișoara; Col. Fr. *Binder*: „Alt Temesvar” Timișoara 1934].

(T.)

Contrapunct, revistă literară, anul III. Nr. 1—4 Aprilie 1943. Timișoara.

Colaborări: — Emil Josan: Intre teatru și cinematograf; — Ilie Ienea: La capăt; — Iulian Popa: Fata pădurarului (prolog)

și despre Tony Bulandra; Versuri semnează; Elvira Damian, Iulian Popa și Iancu Codea. Cronica literară semnează: Ionel Olteanu. Foarte frumoasă „Gravura” d-nei Sida Ienea.

(T.)

Urbanizare. Mediul urban e generator de civilizație și cultură, după cum mediul rural e generator de populație, dar în acelaș timp populația urbană își reduce funcțiunile biologice în măsura în care își potentează funcțiile reclamate de această civilizație. Pentru aceasta poate a fost un noroc pentru noi, cei de dincoaci de Carpați, că am fost sistematic ținuiți departe de orașe de teama, ca prin destoinicia și calitățile noastre înăscute să nu ne putem apropia nimic din avuția materială, pe care o reprezentau acestea și fiind un element refractar asimilării să nu zădărniciim reușita unei anumite politici. Elementul românesc din Timișoara număra, în 1910, cu Mehala atunci alipită Timișoarei 7505 suflete, adică abia 10% a populației, pentru ca la recensământul sumar făcut în 1923 procentul românilor să se ridice la 21%, iar în 1930 la 26.4%. Dacă până în 1910 urbanizarea elementului românesc se făcea numai cu elemente rurale capabile să înfrunte, prin ocupația și vrednicia lor factorii concurenți din mediul rural, după unire nevoi imperioase ne-au forțat ca să umplem golurile găsite în serviciile publice,

instituții, etc. cu elemente luate de acolo, de unde ele au fost găsite. Înainte de evenimentele din toamna anului 1940 elementul românesc din Timișoara se ridică la 35.72% din totalul populației, pentru ca la recensământul din 1941 să se ridice brusc la peste 40% din totalul populației. Urbanizarea reprezentând un progres pe scara evoluției sociale, după exodul din nordul Ardealului mulți ru-rali, nepregătiți pentru urbanizare, s'au stabilit la Timișoara. Cum însă orașele, deci și Timișoara, nasc și produc civilizația, care la rândul ei atrofiază și distruge populația din punct de vedere național și demografic urbanizarea elementelor nepregătite prezintă o problemă nouă. Înțelegem să romanizăm orașele, fiindcă cu orașele înstrăinate nu se poate imagina o viață economică națională sănătoasă, dar atunci să urbanizăm elemente capabile să înfăptuiască opera de cucerire reală a acestora, iar nu elemente ce devin o sarcină fie pentru diferitele bugete publice, fie pentru viața economică, a cărei caracter adevărat îl camuflează prin prezența lor.

(T. B.)

Românizare. S'ar presupune, și pe drept cuvânt, că avuția românească din acest oraș a crescut în raport cu creșterea numerică a populației românești. Dacă nivelul administrației a putut fi ridicat prin selecționarea continuă a factorilor com-

ponenți, prin cursuri de perfecționare profesională etc. apoi în lupta pentru cucerirea vieții economice nu am putut arunca în număr suficient elemente de stoinice, cu o pregătire prealabilă, capabile să cucerească pozițiile economice nu numai să se impună, nominal, în fruntea lor prin diferite dispoziții de guvernământ. Pe cap de locuitor român azi deținem cam aceeași poziție în Timișoara, pe care o aveam în 1910.

(T. B.)

Civilizație. Măsura civilizației unei colectivități, — a spus-o un savant francez, — e în raport direct cu apă și săpunul consumat pe cap de locuitor. În 1940 populația Timișoarei a consumat, pe cap de locuitor cu 22% mai multă apă decât în 1912 cu toate că în 1912 nu exista nici baia din parcul Scudier și nici plaja modernă dela uzina electrică hidraulică. Asupra consumului săpunului nu avem date comparative. În 1940 afară de apa potabilă folosită de către populație, s'a folosit pentru stropitul străzilor, udatul grădinilor etc. cu 65% mai multă apă de Beghei decât în 1912, deși întinderea acestora a crescut numai cu 46%. Fântânele particulare cu apă nefiltrată, nu cum e acela din apeduct, s'au menținut la aceeași cifră în urma edificărilor numeroase depe extravilane, unde nu există rețea de apeduct.

(T. B.)

Raportul general

de activitate a Astei Bănăţene pe anul
1942—1943

În intervalul de opt luni de zile dela ultima adunare generală, (1 Nov. 1942), — în ciuda împrejurărilor din ce în ce mai vitrege prin care trece Ţara, când grija tuturilor trebuie să fie asupra războiului, — Astra Bănăţeană are totuşi satisfacţia, că printr'o fericită acomodare la situaţia şi cerinţele timpurilor actuale pe tărâm social-cultural, a izbutit să-şi îndeplinească chemarea.

Una din cele mai bune dovezi despre aceasta ne-o dă înţelegerea pe care au arătat-o faţă de problemele actuale Despărţămintele şi Cercurile Culturale, precum şi activitatea prodigioasă depusă de majoritatea lor şi pentru care merită să fie relevate în mod cu totul deosebit chiar în acest loc Despărţămintele Ciacova, Oraviţa şi Moldova-Nouă şi trebuie de asemenea menţionate Despărţămintele Lugoj, Caransebeş şi Birchiş, precum şi Cercurile Culturale: Jebel, Şipet, Cebza, Ghilad, Tolvădia, Toager, Liebling, Vucova, Sacoşul-Mare, Opaţiţa, Gruni, Târgovişte, Sillha, Orşova, Bata, Birchiş, Ţela, Căpăl-naş, Făget, Coşava, Pietroasa, Moldova-Nouă, Moldova-Veche, Zlatiţa, Câmpia, Suşca, Pojejena de jos, Sicheviţa, Bârzasca, Bocşa Română, Valeapai—Bărbosu—Dulău, Boclin—Biniş, Vermeş—Ersig—Izgar, Sasca Montană.

Dacă munca depusă de o mare parte din Despărţămintele şi Cercurile Culturale ale Astei Bănăţene s'a scontat cu rezultate din cele mai îmbucurătoare, avem totuşi regretul că au fost şi câteva, — de altfel puţine la număr, — care neînţelegând imperativul ceasului de faţă, au manifestat o oarecare indiferenţă în acţiunea lor sau au dat dovadă de lipsă totală de interes şi activitate. Urmează desigur, ca în aceste câteva organizaţiuni să se facă, în cursul anului de activitate 1943/44, schimbările necesare ale cadrelor.

Trecând acum la expunerea succintă a realizărilor Biroului Cen-

tral, cât și al Despărțămintelor și Cercurilor Culturale ale Astrei Bănățene în cursul acestei perioade de activitate, constatăm următoarele:

I. Biroul Regionalei.

I. EDITURA „ASTREI BĂNĂȚENE“ a publicat, cu toată situația extrem de grea a tiparului în actualele împrejurări, o lucrare foarte importantă pentru școlile de gospodărie țărănească organizate de Astra Bănățeană: „Mica bucătărie a sătencei“ lucrarea D-nei Prof. Lucreția Dr. Opreanu și care a fost distribuită în mod gratuit tuturor sătencelor care au urmat cursurile acestor școli.

Deasemenea s'a primit spre publicare și se află în momentul de față sub tipar, manuscrisul Păr. M. Șora: „Indemnuri duhovnicești“

II. REVISTA REGIONALEI „Luceafărul“, nu a putut să apară în anul 1942 decât cu un singur număr, pe întreg anul.

În acest an s'a procedat la reorganizarea revistei, transformând-o dintr'o revistă literară, într'o revistă care să cuprindă preocupări din toate domeniile. Potrivit acestei idei conducătoare, a fost schimbat și titlul revistei din „Luceafărul“ în „Revista Banatului“. Sub această nouă formă s'a cerut colaborarea a o serie de personalități, profesori universitari, artiști, literați, etc., iar redacția a fost încredințată D-lui Prof. Tr. Topliceanu, membru al C-tului Central al Astrei Bănățene.

Au și apărut în cursul lunii Iunie a. c. caetul 1 (Nr. 1—3) și caetul 2 (Nr. 4—6) din Revista Banatului, urmând ca deocamdată să apară trimestrial câte un caiet.

III. REGIONALA BĂNĂȚEANĂ A ASTREI PESTE HOTARE. S'a continuat menținerea contactului cu frații noștri din Banatul de Vest pe cât a îngăduit aceasta conjunctura politică actuală.

IV. DIFUZAREA DE BROȘURI ȘI CIRCULĂRI. Pe lângă broșura „Mica bucătărie a sătencei“, care a fost difuzată, cum am amintit mai sus, tuturor participantelor la cursurile școlilor de gospodărie țărănească, Regionala a mai difuzat o serie de circulări primite dela centru, cu privire la organizarea diferitelor activități.

V. DONAȚII PENTRU SPITALELE MILITARE. S'au donat în total 880 vol. cărți și 159 buc. reviste Spitalelor Militare din Timi-

șoara și Orșova. Credem totuși că numărul donațiilor a fost mai mare, dar rapoartele nu sunt complete în această privință.

VI. ȘCOLILE ȚĂRĂNEȘTI. Una din principalele preocupări ale Regionalei în anul acesta a fost organizarea școlilor țărănești pentru bărbați, dar mai ales a școlilor de igienă și gospodărie țărănească practică pentru femei. Pentru organizarea, îndrumarea și supravegherea acestor școli, Regionala a delegat în Jud. Timiș-Torontal pe D-l Prof. Iancu Călțun, Președintele Desp. Ciacova, în Jud. Severin pe D-l Prof. Dr. Aurel E. Peteanu, Președintele Desp. Lugoj și în Jud. Caraș pe D-l Prof. Ilie Rusmir, Președintele Desp. Oravița.

Școlile au funcționat după programa analitică a Regionalei, publicată în numărul de Crăciun 1942 al revistei „Luceafărul“.

Pe județe situația și datele statistice ale acestor școli sunt următoarele:

Județul Timiș-Torontal:

Au funcționat un număr de 16 școli țărănești ale Astrei, dintre care 1 pentru bărbați în Desp. Comloș, 1 pentru bărbați și femei în Desp. Ciacova, 6 pentru femei în Desp. Ciacova, 1 pentru femei în Desp. Receaș, 1 pentru femei în Desp. Central Județean Timișoara, 1 pentru femei în Desp. Gătaia, 2 pentru femei în Desp. Buziaș și 3 pentru femei în Desp. Deta, cu un efectiv total de 880 cursiste femei și 17 cursiști bărbați la 13 dintre cele 16 școli, deoarece 3 nu au raportat datele cerute cu toate insistențele și revenirile făcute.

Personalul didactic al acestor școli se repartizează după cum urmează: 20 conferențieri preoți, 41 conf. învățători și învățătoare, dintre care 8 învățătoare de igienă și gospodărie, 10 medici, dintre care 1 medic veterinar, 6 funcționari administrativi, 4 profesori și profesoare, 3 surori de ocrotire, 12 intelectuali, preotese, ing. agr., moașe, soții de învățători.

În materie de asistență socială, școlile țărănești ale Astrei din acest județ au colectat, prelucrat și donat pe seama spitalelor de răniți din Timișoara:

250 pungi cu prăjituri, mere, țigarete, chibrituri, etc.; 5.228 buc. prăjituri diferite, cornuri cu mac și nuci; 310 cozonăcei; 152 kgr. prăjituri diferite; 20 kgr. cozonac; 4 kgr. biscuiți; 500 cutii chibrituri; 3.929 buc. țigarete diferite; 3 buc. săpun toaletă; 177 buc. cărți poștale; 2 kgr. cârnați; 9.750 kgr. slănină; 1 kgr. chiftele și 974 buc. ouă.

Menționăm că prăjiturile și cozonacii în mare parte s'au făcut din cele 5 kgr. zahăr pus la dispoziția Regionalei contra cost (împreună cu câte 3 kgr. unt-delemn și 2 kgr. gris) de către Prefectura Jud. Timiș-Torontal, pentru școlile de gospodărie țărănească ale Astrei din acest județ, fapt pentru care Regionala exprimă și pe această cale cele mai vii mulțumiri Domnului General C. Deliceanu, prefectul Jud. Timiș-Torontal.

Deasemenea Regionala exprimă cele mai frumoase mulțumiri D-lui Prof. Iancu Călțun, căruia îi revine meritul organizării și îndrumării pricepute a acestor școli pe județ, precum și Domnilor Directori și conducători ai școlilor precum și tuturor colaboratorilor, care au înțeles să facă o operă pozitivă și necesară, în cadrele Astei Bănățene.

Județul Severin:

Au funcționat un număr de 14 școli țărănești după cum urmează: 1 pentru femei în Cliciova, 1 pentru femei la Coștei, 1 pentru femei la Gruni, 1 pentru femei la Măguri, 1 pentru femei la Părul, 1 pentru femei la Satul-Mic, 1 pentru femei la Târgoviște, 1 pentru femei la Silha, 1 pentru femei la Bata, 1 pentru femei la Birchiș, 1 pentru femei la Căpălnaș; deasemenea câte 1 în comunele Glimbocea, Borlova și Obreja, probabil tot pentru femei, dar raportul Desp. Caransebeș nu specifică acest lucru. Efectivul pentru primele 11 școli a fost de un total de: 342 cursiste femei; pentru școlile din comunele Căpălnaș, Glimboca, Borlova și Obreja nu ni s'au comunicat datele necesare de către Despărțămintele respective.

Deasemenea nu putem da date statistice referitoare la personalul didactic cu care au fost încadrate aceste școli, căci în afară de școlile din Bata și Birchiș, pentru toate celelalte școli ne lipsesc datele necesare. Aceeași situație în ceea ce privește asistența socială.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Județul Caraș:

Au funcționat în total 13 școli țărănești, dintre care 4 pentru femei în Despărțământul Oravița 2 pentru femei în Despărțământul Bozovici; 4 pentru femei în Desp. Bocșa-Montană, iar 3 pentru femei și bărbați în Desp. Moldova-Nouă, cu un total de 1016 cursiste femei și 163 cursiști bărbați.

Personalul didactic al acestor școli se repartizează după cum urmează: 14 conferențieri preoți, 28 învățători și învățătoare, 7 medici, 4 funcționari administrațivi, 1 profesoară, 4 surori de ocrotire și 16 intelectuali.

La majoritatea școlilor frecvența foarte regulată; materialul necesar pentru practică, zahăr, coloniale au fost date în parte de către Astra, în majoritatea cazurilor însă au fost aduse chiar de către sătence.

Ținem să mulțumim în acest loc D-lui Prefect al Jud. Caraș, Colonel Th. Theodorian, precum și insp. șc. Tătaru Ștefan și medic primar Dr. I. Fira, pentru concursul nelimitat ce l-au dat, pentru reușita funcționării școlilor țărănești.

Meritul organizării efective și metodice a acestor școli îi revine D-lui Prof. Ilie Rusmir, Președintele Desp. Oravița, care s'a deplasat până în cele mai îndepărtate comune, pentru a organiza și îndruma personal la fața locului școlile respective. — Regionala exprimă și pe această cale cele mai vii mulțumiri atât D-lui Prof. Ilie Rusmir, cât și tuturor conducătorilor și colaboratorilor, ESale pe acest teren.

Itoate județele, școlile țărănești au încheiat cursurile cu o deosebită solemnitate (unele școli au fixat chiar examinări finale), la care se împărțeau premii pentru: cea mai bine întreținută gospodărie și cei mai bine îngrijiți copii. — Deasemenea s'au acordat ajutoare câte unui invalid, unei văduve de război cu mulți copii și orfanilor.

În cuprinsul Regionalei Astei Bănățene au funcționat deci un total de 43 școli țărănești dintre care:

38 școli de igienă și gospodărie pentru femei cu 2238 cursiste și

5 școli țărănești pentru bărbați cu — — — — 180 cursiști

La totalul de 2418 cursiști mai trebuie adăugați cei dela cele patru școli țărănești care nu au trimis rapoartele de activitate nici până azi.

VII. SUBSCRIERI LA PALATUL INVALIDIZILOR ȘI DARUL OSTAȘULUI. — Rapoartele în această prăvință sunt extrem de defectuoase și nu cunoaștem decât contribuțiunea câtorva Cercuri Culturale și școli țărănești. — Acestea au semnat pentru Palatul Invalidilor 166.136 — lei, iar pentru Darul Ostașului 37.080. — lei. — (La activitatea Cercurilor este indicată suma cu care a contribuit fiecare Cerc în parte).

VIII. COLABORAREA CU MINISTERUL PROPAGANDEI NAȚIONALE. — Astra a fost solicitată de Ministerul Propagandei Naționale, să colaboreze în opera de propagandă națională și cetățenească, atât de necesară în aceste vremuri de grea cumpănă. — Potrivit principiilor conducătoare ale acestei colaborări, care au fost stabilite în ziua de 16 martie a c., la Sibiu între Directorul Propagandei din Minister, și reprezentanții Astei, acțiunea de propagandă revine Astei în Ardeal și Banat, iar în celelalte provincii Fundațiilor Culturale Regale, asigurat fiind concursul administrației de Stat.

În acest sens și Regionala și-a început activitatea prin organele ei, în colaborare cu autoritățile respective și scontăm pe rezultate din cele mai frumoase.

Ne rezumăm la atât în ceea ce privește expunerea generală a activității în cadrul Astei Bănățene, căci din cele 27 Despărțăminte, dela 8 nu am primit deloc răspuns, iar dintre cele 19 primite, unele sunt atât de vag și sumar înțocmite, încât nu cuprind nici măcar datele strict necesare pentru raportul general al Regionalei. — În cele ce urmează, vom indica foarte succint, momentele principale din activitatea Despărțământelor și Cercurilor Culturale, remarcând pe cele cu o activitate frumoasă, dar indicând și pe cele, care nu au avut nici un fel de activitate, sau chiar dacă au avut, nu ne-au raportat nimic.

E regretabil, că suntem puși astfel în imposibilitate de a arăta munca reală depusă de atâtea organizațiuni ale noastre, despre a căror activitate auzim mereu dela unji și alții și pe care am dori-o publicată, spre cinstea lor și mândria Astei Bănățene.

ACTIVITATEA DESPĂRȚĂMINTELOR.

Județul Timiș-Torontal :

1. Despărțământul Municipiului Timișoara.

Președinte: Dr. Emil Pocrean.

A luat ființă la 25 Septembrie 1942, prin scindarea Desp. Central Județean în două secții.

A organizat 4 conferințe în cartierul Fabric, ținute de către D-ni Dr. E. Pocrean, Dr. Petreună prof., Pr. Mel. Sora, Diacon N. Lugojan; 1 conferință în cartierul Elisabetin, conferențiar D-l Dr. Pocrean.

A organizat, împreună cu autoritățile locale, festivalul zilei de 10 Mai la Teatrul Național, despre care presa locală a constatat, că a fost la înălțime.

A luat parte la propaganda culturală organizată de Min. Propagandei împreună cu Biserica, Școala, Armata și Soc. Scriitorilor din Banat, asigurând pentru Timișoara 18 conferințe la Palatul Cultural și în sala IET din cartierul Fabric

Având în vedere însă, că o parte din Cercurile Culturale ale Municipiului au o activitate foarte redusă, se impune pentru viitor o reîmprospătare a cadrelor acestor organizațiuni.

2. Despărțământul Central Județean Timișoara.

Președinte: Protopop Dr. Patrichie Țucra.

Preocuparea de căpetenie a Desp. a fost organizarea de conferințe și serbări culturale la sate. — Din cele 18 Cercuri Culturale care activează în momentul de față, numai 8 au trimis rapoartele de activitate, iar Cercurile din: Fratelia B., Freidorf, Ghiroda-Nouă, Giarmata, Moșnița, Plopi, Urseni, Șag, Sântimhaul-Român nu au raportat. Central University Library Cluj

a) CERCUL CULTURAL ALBINA.

Președinte: Pr. I. Cazacu.

Raportează 4 conferințe ținute cu ocazia sărbătorilor naționale, în cadrul serbărilor respective.

b) CERCUL CULTURAL GHIȘODA.

Președinte: Pr. Victor Ağa.

Deasemenea patru conferințe rostite cu ocazia serbărilor naționale. La 22 Febr. s'au colectat ajutoare pentru familiile celor cencentrați, iar între 14—31 Dec., membrii Astrei au luat parte la cursurile agricele, unde a conferențiat și Preș. Cercului Cultural al Astrei

Cercul are un cor bisericesc care desfășoară o activitate frumoasă, iar în ceea ce privește asistența socială, a colaborat cu Comit. de Patronaj.

c) CERCUL CULTURAL CERNETEAZ.

Președinte: Pr. Tr. Barzu.

Patru conferințe cu subiecte patriotice și antialcoolice. — A colaborat cu celelalte organizațiuni în ceea ce privește asistența socială.

d) CERCUL CULTURAL DUMBRĂVIȚA.

Președinte: Pr. Petru Popa.

Patru conferințe cu subiect moral-religios; pe teren social colaborare activă cu Comitetul de Patronaj.

e) CERCUL CULTURAL FRATELIA A.

Președinte: Pr. Victor Faur.

Trei conferințe cu subiect patriotic și una cu subiect social; a colaborat cu Comitetul de Patronaj.

f) CERCUL CULTURAL GHIRODA.

Președinte: Pr. Traian Brânzei.

Două conferințe cu subiect patriotic; deasemenea propagandă pentru „Darul Ostașului“ și „Palatul Invalizilor“, în colaborare cu Comit. de Patronaj.

g) CERCUL CULTURAL PARTA.

Președinte: Pr. Ioan Rusu.

Nouă conferințe cu subiecte patriotice, igienice și sociale. — S'au ajutat familiile celor cu mulți copii și nevoiași, în cadrele asistenței sociale

h) CERCUL CULTURAL LAUTVIN.

Președinte: Pr. I. Brancu.

Trei conferințe cu subiecte patriotice; la cursurile țărănești au conferențiat intelectualii din sat. S'au dat ajutoare copiilor săraci și concurs la întreținerea cantinei școlare.

i) CERCUL CULTURAL GIROC.

Președinte: Pr. Horia Vișoiu.

A organizat, dela 2 Febr.—2 Martie a. c., sub direcțiunea Pr. Horia Vișoiu, o școală de igienă și gospodărie țărănească, cu un efectiv de 68 femei și fete. — Și cu concursul intelectualității din comună și a sorei de ocrotire, trimisă la curs cu întreg materialul necesar de D-I Insp. Gral sanitar Dr. Iosif Nemoianu. — Menționăm faptul regretabil, că, după raportul D-lui Președinte al Cercului Cultural, unii intelectuali au refuzat colaborarea la această operă de interes social. — În timpul funcționării, șc. a organizat 2 serbări, a căror venit de 10.000 — lei a fost vărsat pentru Palatul Invalizilor.

La 25 Martie, au organizat o serbare la Spitalul de răniți Z. I. 518 din Timișoara, împărțind 250 pungi cu prăjituri, 1700 buc. țigarete, chibrituri, mere, flori, etc. — Tot în timpul cursurilor au fost cununate 9 perechi concubini, membrii ai Astrei, iar cursistele au donat din partea lor 2000.— lei pentru „Darul Ostașului“.

3. Despărțământul Ciacova.

Președinte: Prof. Iancu Călțun.

Are 19 Cercuri Culturale, dintre cari șapte în curs de reorganizare, cu un total de 817 membrii (lipsind datele Cercurilor Foeni, Crai Nou și Giulvăz). — Majoritatea rapoartelor menționează că membrii nu-și achită cotizațiile de ani de zile

Despărțământul posedă o bibliotecă cu 1133 vol., iar Cercurile Culturale un total de 2936 vol., total general 4069 vol., afară de acele Cercuri amintite și mai sus. — Despărțământul are și 10 case naționale ale Cercurilor: Ciacova, Jebel, Pădureni, Obad, Petroman, Ghilad, Tolvădia, Gad Foeni și Giulvăz.

a) CERCUL CULTURAL CIACOVA.

Președinte: Pr. Popescu Nicolae.

Toate serbările naționale au fost organizate în cadrul Astei locale. — Din venitul serbărilor organizate de Astra, au fost îmbrăcați copii săraci dela grădiniță și șc. primară (8000.— Lei), cărora li s'au oferit și alte obiecte de îmbrăcăminte colectate în valoare de 16 500.— Lei.

S'a ținut un ciclu de conferințe, iar de sărbătorile Crăciunului a donat Crucii Roșii din Timișoara prăjituri și alimente în valoare de 5000.— Lei. — De Paști au fost donate Spitalelor de răniți din Timișoara, următoarele efecte, colectate și în parte prelucrate de elevii Gimnaziului din Ciacova, prin îngrijirea Dșrej Prof. Iacob Paulina: 20 kgr. cozonac, 230 buc. ouă, 9 kgr. mește, 3 kgr. franzelă, 0,750 kgr. slănină, 1,750 kgr. șuncă, 0,500 kgr. cărnați, 3 kgr. brânză telemea, 740 buc. țigări, 140 cutii Chibrituri, 85 buc. cărți postale, 0,500 kgr. săpun rufe, 2 buc. săpun toaletă, 75 buc. cărți de rugăciune, 23 buc. cruciulițe sfințite și 10 albume „Regele Ferdinand în Banat”.

S'au mai donat pentru biblioteca spitalelor de răniți din Timișoara 799 vol cărți și 97 reviste colectate dela membrii Astei, plus următoarele efecte de îmbrăcăminte: 13 buc. passe-montagne, 5 per. genunchiere, 1 per. ciorapi, 2 per. mânecute. — S'au adunat până acum, pentru Palatul invalizilor 24.778.— lei în numerar și titluri de împrumut.

Despărțământul a mai donat din biblioteca sa. pe seama bibliotecii Sf. Episcopii a Timișorii 4 cărți prețioase, iar prin președintele său D-l Prof. Iancu Călțun, a organizat 6 școli țărănești de igienă și gospodărie în Desp. Ciacova și alte 7 șc. țărănești în alte Despărțăminte din Jud. Timiș, pe care le-a vizitat și îndrumat îndeaproape, împreună cu prof. de lucru și gospodărie Dșoara P. Iacob.

b) CERCUL CULTURAL JEBEL.

Președinte: Pr. Liviu Surlașiu.

A organizat între 3. I—21. III. 1943, o școală de igienă și gospodărie pentru femei, cu 60 cursiste, sub direcția Păr. cons. L. Surlașiu și sub conducerea maestrei de gospodărie Lucia Surlașiu și cu concursul tuturor intelectualilor și administrației locale. — Această școală a donat Spitalului de răniți din Timișoara: 882 buc. prăjituri diferite, 4 kgr. biscuiți, 210 buc. cozonăci, 2 kgr. chif.

tele, 1 kgr. cârnați, 0,750 kgr. slănină, 220 buc. ouă, 6 cut. chibrituri, 3 buc. săpun, și 419 țigarete. — Au mai donat 2000.— lei pentru Darul Ostașului.

c) CERCUL CULTURAL ȘIPET.

Președinte: Primar Teoma Porumb

A organizat, între 29 I.—11. IV. 1943, o școală țărănească de igienă și gospodărie pentru femei, cu 56 cursiste și 60—70 auditoare în zilele de sărbători, sub direcția Pr. Alex. Magda. — În cadrul acestor școli s'a organizat 2 serbări, din venitul cărora, 10 030.— lei s'au dat pentru Palatul Invalizilor; — iar 4300.— lei, în folosul bisericii ortodoxe, pentru cumpărarea unui steag. — S'au mai donat Crucii Roșii Timișoara 40 kgr. prăjituri și mere în valoare de 1000.— lei. — Din subvenția primită, suma de 3656 — plus 944.— lei donați de preoții Al. Magda și P. Turlici, a fost întrebuințată ca ajutor pentru un invalid, un orfan și ca premiu pentru 10 cursiste.

d) CERCUL CULTURAL CEBZA

Președinte: Pr. Tiberiu Buru.

A organizat o șc. țărănească de igienă și gospodărie pentru femei sub direcția Pr. Tib. Buru, între 2. I.—18. IV. 1943, cu 32 cursiste. — A donat prin această școală, Spitalului de răniți din Timișoara: 1804 buc. prăjituri, 810 țigarete, 46 cut. chibrituri, 176 cărți postale și 65 buc. ouă. — A acordat la sfârșitul cursului 1000.— lei unui mutilat de război, asemenea unei văduve cu 3 copii orfani și unei familii cu copii numeroși.

e) CERCUL CULTURAL GHILAD.

Președinte: Pr. Moise Ghilezan.

A organizat între 17 Dec. 1942—4 Apr. 1943, o școală de igienă și gospodărie pentru femei, sub direcția Pr. M. Ghilezan și conducerea D-nei inv. Sabina Stoin, precum și concursul corpului didactic și al clerului, cu 112 cursiste între 17—43 ani. — Prin această școală, s'a colectat, pregătit și donat Spit. de răniți Timișoara: 650 buc. prăjituri, 460 buc. cornuri, 100 buc. cozonaci, 9 kgr. slănină, 314 buc. ouă, 1000 buc. țigarete. — Tot în cadrul școlii, d-l inv. Cioară a organizat o serbare, al cărei venit de 6740.— lei, s'a dat pentru Palatul Invalizilor. — Cercul Cultural a colectat pentru Darul Ostașului 30.000.— Lei.

f) CERCUL CULTURAL TOLVĂDIA.

Președinte: Pr. Aurel Gătăianțu.

A organizat între 6. XII.—1942—31 III. 1943, o șc. de igienă și gospodărie țăr., sub conducerea și direcția Dșoarei inv. M. Oțoțoi, iar după detașarea Dsale, sub direcția Pr. A. Gătăianțu, cu un număr de 98 cursiste. — Cursistele au colectat între ele suma de 1120.— lei pentru Palatul Invalizilor, iar școala a donat Spit. Militar din Timișoara 1500 buc. prăjituri diferite.

g) CERCUL CULTURAL TOAGER.

Președinte: Pr. Aurel Gruian.

A organizat între 16. I—31. III. 1943, un curs de igienă și gospodărie țăr., sub conducerea Dnei inv. M Dădulescu și al D-lui inv. dir. Gh. Gulea, cu 92 cursiste. — Școala a donat Crucii Roșii Timișoara: 20 kgr. cozonac, 26 kgr. prăjituri și 375 buc. ouă.

h) CERCUL CULTURAL LIEBLING.

Președinte: Subinsp. șc. Ion Taban

A organizat o șc. țăr. pentru bărbați și femei, între 6. XII. 1942—27. II. 1943, cu un program special, după directivele Regionalei, sub direcțiunea Subinsp șc. I Taban, cu 17 bărbați și 15 femei.

Școala, prin femeile cursiste a donat Crucii Roșii Timișoara, 20 kgr. prăjituri diferite.

Restul Cercurilor Culturale din Despărțământul Ciacova: Pădureni, Berina, Stămora-Română, Cerna, Obad, Petroman, Foeni, Gad, Giulvăz, Crai-Nou, Dolaț — sau nu au trimis deloc răspunsuri sau rapoartele lor de activitate, au fost atât de vagi, încât nu puteau fi trecute în raportul general.

Cu toate acestea, strădaniile D-lui Președinte al Desp., Prof. Iancu Călțun au fost încoronate de un deplin succes, dacă luăm în considerare că pe lângă cele 7 școli din Desp. Domniei-Sale, tot DSA a îndrumat îndeaproape încă 8 școli țărănești, din cuprinsul Jud. Timiș-Torontal, care și au încheiat deasemenea activitate în mod foarte frumos. — Regionala nu poate decât să exprime sincere mulțumiri D-lui Președinte Prof. Iancu Călțun, pentru felul conștiincios și lăudabil, în care DSA înțelege să activeze în cadrele Asteii Bănățene.

4. Despărțământul Lipova.

Președinte: Sever Becu.

Are 5 Cercuri Culturale, la: Șiștarovăț, Ususău, Chizdia, Belotinț și Pătârș. — Dintre acestea s'au distins cel din Șiștarovăț sub Președinția D-lui Notar I. Bunea și Ususău, condus de Vicepreședintele Cercului D-l Liviu Deheleanu (Președintele fiind mobilizat), — celelalte Cercuri sunt în reorganizare.

În Desp. Lipova, în afară de activitatea obișnuită a Casei Culturale, prin întreținerea sălii de lectură prevăzută cu ziare, radio și bibliotecă și un eșcu de 4 conferințe, ținute de D-nii Prof. univ. A. Maior, I. Tănăsescu, A. Borza și C. Părvulescu, nu se semnaleză altă activitate.

Desp. are 5 membri fondatori, 25 membri pe viață, 17 membri ajutători și 121 membri activi.

S'au înființat, de către D-l delegat al Regionalei, câte o șc. țărănească la Șiștarovăț și Ususău, care însă din cauza lipsei de frecvență și interes, după cum reiese din rapoartele conducătorilor acestor școli au fost închise și funcționarea lor amănată pentru anul viitor.

5. Despărțământul Comloș-Bănățean.

Președinte: Protopop Dr Ștefan Cioroianu.

Despărțământul B. Comloș a fost reorganizat la 14. IX. 1942, fiind ales Președinte Păr. Protopop Dr. Ștefan Cioroianu. — D-I Președinte a reorganizat de atunci 16 Cercuri Culturale: B. Comloș, Lunga, Gottlob, Grabați, Teremia Mare, Teremia Mică, Nereu, Tomnatic, Vizeșdia, Periam, Pesac, Secusigiu, Muar, Felnac, Sânpetru-German și Șandra.

Dintr'un raport sumar al Desp. se constată, că în ziua de 2 Febr. 1943, s'a inaugurat un curs Duminical pentru bărbați din B. Comloș și Lunga cu un program special, în cadrul căruia s'au rostit până acum 26 conferințe. — Școala nefuncționând în condițiunile stabilite de Regională, nu a fost subvenționată.

Cercul a mai făcut propagandă pentru abonarea ziarului Astrei „Foaia Poporului“.

Tot aici este locul să facem o rectificare, față de greșita relatare cuprinsă în Darea de seamă asupra activității Desp. și Cerc. Cult. ale Astrei Bănățene din 1941/42, publicată în revista *Luceafărul* pe 1942, — cu privire la obligațiunile D-lui Valeriu Besu, în calitate de Președinte al Cercului Cultural din Nerău.

Comitetul Astrei Bănățene ține de a sa datorie să precizeze, că D-I Val. Besu nu este Președinte al numitului Cerc. Cult. și nu i se poate deci reproșa nimic. — Din contra D.Sa, ca dascăl pensionar, se poate bucura de stimă deosebită pentru strădaniile arătate pe ogorul școlii și promovării intereselor românești.

6. Despărțământul Viinga.

Președinte: Protopop Alex. Bocșianu

Despărțământul a organizat câte 1 conferință în 5 comune, după cum reiese dintr'un tablou primit prin Desp. Ciacova. — La adresa Regionalei nu s'a primit nici un răspuns. — Școli țărănești nu s'au organizat.

7. Despărțământul Recaș.

Președinte: Protopop Ioan Goanță.

Acest Despărțământ n'a dat nici un semn de activitate și n'a dat nici un răspuns la adresele Regionalei

În cadrele Desp. Recaș, s'a organizat de către delegatul Regionalei o școală țărănească la Belinț, care a funcționat dela 2. II—29 III. 1943, sub conducerea și direcțiunea efectivă a D-nei înv. Silvia Sălăgian, cu concursul clerului și corpului didactic din localitate, cu un număr de 102 cursiste. — De bunul mers al

acestei școale s'au interesat în timpul funcționării ei, D-I Prof. I. Călțun și Dna Prof. L. Dr. Opreanu, delegați ai Regionalei.

Școala a pregătit și donat pentru soldații răniți din spitalele din Timișoara 10 kgr. prăjituri

8. Despărțământul Sânicolaul-Mare.

Președinte: Pr. Traian Barzu.

N'a dat nici un semn de activitate și nu a răspuns la nici o adresă a Regionalei. — N'a organizat nici o școală țărănească

9. Despărțământul Buziaș.

Președinte: Pretor Ioan Duicu.

Despărțământul în urma reorganizării și-a început activitatea pe teren prin organizarea Cercurilor Culturale din: Buziaș, Hitiaș, Racovița, Silagiu, Dragsina, Chevereșul Mare, Sacoșul Turcesc, Căpăt, Icloda, Sinersig, Sacoșul Mare, Vucova, Uliuc și Unip, urmând ca pe lângă aceste 14 Cercuri, în anul următor să se mai organizeze încă altele

În general aceste Cercuri Culturale au organizat șezători culturale, iar sumele încasate au fost vărsate pentru Darul Ostașului și Palatul Invalizilor (sumele nu sunt precizate în rapori).

a) CERCUL CULTURAL VUCOVA.

Președinte: Pr. N. Rotariu.

A adunat dela membrii suma de 90.000.— lei, cu care intenționează să zidească o casă națională.

b) CERCUL CULTURAL SACOȘUL-MARE.

Președinte: Pr. C. Negrei.

A organizat o școală de igienă și gospodărie între 31 I—4 IV. 1943, sub direcția inv. dir. Ion Carantină și cu concursul corpului didactic și al clerului din comună, cu 28 cursiste. Școala a donat Crucii Roșii Timișoara 6.500 kgr. prăjituri pentru răniți.

c) CERCUL CULTURAL CHEVEREȘUL-MARE.

Președinte: Pr. Moise Bărbulescu.

Ar fi organizat și o școală de gospodărie, cu 15 cursiste sub conducerea D-nei inv. Irina Sălăgeanu, cum însă nu a înaintat nici o dare de seamă despre condițiile în care a funcționat școala și neavând astfel elementele de apreciere, nu i s'a putut acorda subvenția ce i-a fost repartizată

10. Despărțământul Gătaia.

Președinte: Prîmpretor pens. Petru Baba

N'a dat nici un serm de activitate și nu a răspuns la nici-o adresă a Regionalei.

Cercul Cultural Jamul-Mare din acest Desp., conform rapoartelor f. defectuoasă a organizat o școală țărănească, care a început la 14 XII. 1942 — și a funcționat până la sfârșitul lunii Februarie 1943. Numărul cursistelor și tabloul lor nu a fost înaintat. Din darea de seamă extrem de sumară reiese, că școala a avut o activitate foarte redusă, deaceia nici nu i s'a acordat subvenția ce i-a fost repartizată.

11. Despărțământul Jimbolia.

Președinte: Pr. Nicolae Cimpoieș.

Despărțământul a fost reorganizat la 13 Sept. 1942 și urma să organizeze Cercul Cultural în comunele: Jimbolia, Checia, Bobda, Pustiniș, Biled și Lovrin, — dar deocamdată nu s'au organizat decât cele din Jimbolia, Checia și Bobda. Despre vre'o activitate mai deosebită a lor, Despărțământul nu are cunoștință.

În cadrele Cercului Cultural Jimbolia s'au ținut 4 conferințe.

În Checia urma să funcționeze o școală de gospodărie, dar după câteva ședințe, a încetat să funcționeze, nefiind susținută de elementele locale.

12. Despărțământul Deta.

Președinte: Pr. Gavril Relea.

Nu ne-a trimis raportul general de activitate Desprindem totuși, din raportul general asupra funcționării școlilor țărănești în Jud. Timiș-Torontal, al D-lui Prof. Iancu Călțun delegatul Regionalei următoarele cu privire la cele 3 școli țărănești, care au funcționat în cuprinsul Despărțământului Deta.

a) CERCUL CULTURAL GAIUL MIC.

Președinte: Pr. Gh. Rămneanțu.

A organizat o școală țărănească de igienă și gospodărie pentru femei între 16 I.—31 III. 1943, sub direcțiunea Pr. Gh. Rămneanțu, cu concursul intelectualilor din comună și un efectiv de 73 cursiste Școala a fost vizitată în timpul funcționării, de Preș. Desp. Pr. Gavril Relea.

b) CERCUL CULTURAL DENTA.

Președinte: Pr. Aurel Bota.

A organizat o școală țărănească de gospodărie pentru femei, între 10 I.—28 II. 1943, sub direcția Pr. Aurel Bota, cu concursul intelectualității din co-

mană și un număr de 66 cursiste. În timpul funcționării a fost vizitată de Preș. Desp. Pr. Gavril Relea.

c) CERCUL CULTURAL OPATIȚA.

Președinte: Pr. Tiberiu Mărgineanțu.

A organizat o școală țărănească de igienă și gospodărie, între 24 I.—31 III. 1943, sub direcția Pr. Mărgineanțu Tiberiu, cu un efectiv de 44 cursiste, având concursul intelectualilor din comună. A fost vizitată în timpul funcționării de delegații Regionalei, Dl Prof. I. Călțun și D-na Prof. L. Dr. Opreanu. Apoi de D-l Preș. al Desp. Pr. Gavril Relea și D-l Preș. al Asoc. Invățătorilor Patrie Râmneanțu, — care au conferențiat cu această ocazie. Cursitele au pregătit și donat Spitalului Militar din Timișoara 40 kgr. prăjituri.

Merită să fie relevat faptul, că Cercul Cultural Opațița, deși de abia în Septembrie 1942 a ieșit de sub egida Fund. Cult. Regale și s'a afiliat Astrei, — totuși a depus o activitate din cele mai frumoase.

Județul Severin:

13. Despărțământul Lugoj.

Președinte: Prof. Dr. Aurel E. Peteanu.

Are 27 Cercuri Culturale, a căror preocupare principală a fost cea culturală. Din activitatea Despărțământului și a acestor Cercuri Culturale spicim următoarele:

A organizat la Lugoj, un ciclu de 7 conferințe, la care au vorbit D-nii Prof. univ. Tib. Morariu, Dr. V. Radu, Dr. Al. Borza, Dr. C. Părvulescu, Dr. S. Opreanu, Dr. E. Pop, D-na prof. de gospodărie Lucreția Df. Opreanu.

A organizat cu concursul Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, al Asociațiilor Culturale, al corurilor și muzicilor din Lugoj, o serbare comemorativă în amintirea marelui luptător naționalist, Valeriu Branice, dela a cărui moarte s'au împlinit 15 ani.

A reorganizat Despărțămintele de plasă Făget, Birchiș, Lugoj și Balinț. Delegații Astrei au ținut conferințe la Balinț, Părul, Coștei și Silha.

S'au distribuit câteva sute de exemplare din publicații patriotice în 24 comune ale Despărțământului.

A dat concursul în nenumărate rânduri Teatrului Național din Cluj, pentru reușita pieselor jucate la Lugoj.

A participat la primirea oficială a tuturor oaspeților streini sosiți la Lugoj. Deasemenea a reprezentat Astra la toate serbările naționale, recepțiile oficiale și în diferitele Consilii de colaborare, Comitete de patronaj ale orașului și județului.

A organizat 8 școli de igienă și gospodărie în Despărțământul Lugoj și Balinț, despre care însă în afară de numărul participantelor și conducătoarea cursului nu avem alte date. Astfel Cercurile Culturale următoare au organizat câte o astfel de școală: Clicița cu 30 cursiste, condusă de inv. Emilia Lungan Coștei cu 35 cursiste, condusă de inv. Emilia Ghelner; Măguri cu 14 cursiste,

condusă de inv. Valeria Bălăncan; Gruni cu 45 cursiste, condusă de inv. Tincă Bejenariu; Părul cu 32 cursiste, condusă de inv. Alex. Totir; Târgoviște cu 48 cursiste, condusă de inv. Janeta Sgârcea; Silha cu 44 cursiste, condusă de inv. Olga Dobrin.

14. Despărțământul Sacul.

Președinte: Prof. Pr. Dimitrie Seceneauțu.

A menținut legătura cu Regionala, dar nu a trimis raportul general de activitate, încât nu cunoaștem activitatea depusă.

15. Despărțământul Caransebeș.

Președinte: Dr. Cornel Coineanu

A organizat un ciclu de 13 conferințe la Caransebeș, ținut de D-nii Prof. Dr. Gh. Cotoșman, Dr. Gr. T. Marcu, Dr. I. V. Felea, Dr. S. Vlad, Dr. L. Stan, L. Firca și, Prof. univ. Dr. V. Stanciu, Dr. P. Sergescu, Dr. S. Opreanu, Dr. I. Tănăsescu, Dr. R. Ripan, Dr. A. Buiș, Dr. L. Busuioc, — la care numărul ascultătorilor se cifrează la aprox. 8000.

A organizat 41 conferințe în cuprinsul Despărțământului, încadrate în șezători cu caracter religios, cultural, economic, gospodăresc.

A inițiat cursuri de igienă și gospodărie țărănească în Glimboca, Obreja și Borlova, — dar nu ni se dau date cu privire la aceste cursuri.

S'au comemorat împreună cu autoritățile, soldații și ofițerii căzuți în lupte, cercurile culturale organizând și parastase pentru pomenirea eroilor. Deasemenea au luat parte la toate acțiunile Consiliului de patronaj și manifestările cu caracter patriotic și național.

Cooperativa „Frăția“, înființată în 1941 cu un capital de 226000 lei din inițiativa Astrei, are azi un capital societătar de 411.250 lei și contribuie în largă măsură la aprovizionarea populației, condusă fiind de membrii Astrei.

A înființat și organizat „Cercul Cultural al femeilor Române din Desp. Caransebeș al Astrei“ cu următoarele secții: propagandă și organizare; ocrotirea familiei; culturală; artistică; industrie casnică; gospodărie casnică și a tineretului feminin.

Despărțământul are 15 Cercuri Culturale care funcționează în mod normal. — nu se dau precizări în ce privește activitatea lor.

16. Despărțământul Teregova.

Președinte: Pr. Dr. Traian Coșeriu.

Acest Despărțământ nu a dat nici un semn de activitate și nu răspunde aici la adresele Regionalei. Școli țărănești nu a organizat.

17. Despărțământul Orșova.

Președinte: Prof. Daniil Laitin.

A reorganizat cele 10 Cercuri Culturale din: Orșova, Iablanița, Jupalnic, Pârvova, Plugova, Valea-Bolvașnița, Plavișevița, Globu-Craiova, Eșelnița și Tiso-vița, a căror activitate însă, din cauza împrejurărilor actuale, s'au redus la manifestări patriotice și contribuțiuni pe seama Consiliului de Patronaj, Ajuterul de iarnă Darul Ostășului, etc., nu ni se precizează însă cu ce au contribuit

a) CERCUL CULTURAL ORȘOVA.

Președinte: Prof. Daniil Laitin.

A îngrijit, în colaborare cu Crucea Roșie Orșova, de primirea și ajutorarea răniților care au trecut prin port, cât și de cei internați la Băile Herculane. A pus la dispoziția Crucii Roșii veselă, fețe de masă, șervete și prosoape.

A donat pe seama răniților 101 cărți și 262 reviste. A făcut propagandă și abonamente pe seama membrilor țărani la „Foaia Poporului“.

A patronat și ajutat Teatrul Național din Cluj, cu ocazia celor 2 reprezentații date la Orșova.

A pus la dispoziția Minist. Propagandei, în vederea acțiunii culturale un număr de 10 conferențieri din sânul Cercului. A activat prin membrii săi, în toate Asoc. culturale și de asistență socială.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

b) CERCUL CULTURAL JUPALNIC.

Președinte: Pr. Const. Stoichescu.

Indică foarte vag, că a organizat, cu concursul corpului didactic din localitate o școală țărănească între 7 III.—17 IV. 1943, cu un număr de 10—15 fete și femei. Nu se specifică dacă aceste cursuri s'au ținut conf. programei analitice a Regionalei și nu se dau datele necesare pentru cunoașterea activității.

18. Despărțământul Birchiș.

Președinte: Pr. Traian Petrovič (Țela).

Despărțământul s'a reorganizat la 29 Noembrie 1942 Totuși în aceste câteva luni a desfășurat o activitate prodigioasă, care merită să fie remarcată.

Astfel în prima lună după reorganizarea Despărțământului, au fost organizate și reorganizate și 7 Cercuri Culturale din: Țela, Bacăul de Mijloc, Ostrov, Căpălnaș, Virișmort și Birchiș cu un total de 382 membrii activi.

În lunile Februarie și Martie s'au organizat 9 echipe de conferențieri, care au vorbit în 10 comune de pe teritoriul Despărțământului, ținând în total 30 conferințe.

A organizat 3 școli țărănești de igienă și gospodărie.

În afară de Cercurile Culturale: Bacăul de Mijloc (3 conferințe), și Ostrov (6 conferințe) se remarcă activitatea următoarelor:

a) CERCUL CULTURAL ȚELA.

Președinte: Inv. Grigore Străinu.

A organizat 5 conferințe pentru popor și 3 serbări, din a căror venit de 7080 lei, 1580 lei s'au dat pentru Darul Ostașului, iar cu restul s'a făcut un pom de Crăciun pentru săraci și s'a subvenționat cantina școlii.

b) CERCUL CULTURAL BATA.

Președinte: Pr. Emil Damsa.

A organizat 8 conferințe pentru țărani și o școală de igienă și gospodărie țărănească pentru femei, între 2. II—5. III. 1943, sub conducerea Pr. E. Damsa, cu un efectiv de 40 participante.

c) CERCUL CULTURAL BIRCHIȘ.

Președinte: Pr. Moise Bordoș.

A organizat 5 conferințe și o școală de igienă și gospodărie țărănească sub conducerea Pr. Moise Bordoș și cu concursul intelectualității din comună, cu un număr de 24 participante.

d) CERCUL CULTURAL CĂPĂLNAȘ.

Președinte: Pr. Teodor Cureu.

A organizat 4 conferințe și o școală de igienă și gospodărie țărănească sub conducerea Pr. Teodor Cureu, între 2 II—5 III. 1943. Nu ni se comunică restul datelor.

19. Despărțământul Făget.

Președinte: Protopop Ioan Munteanu.

A fost reorganizat la 17 Octombrie 1942. Cu aceeași ocazie au fost reorganizate și Cercurile Culturale din: Băsești, Bichigi, Botinești, Brănești, Bucovăț, Bujor, Drăgășinești, Fârdea, Gladna Română, Gladna Montană, Hauzești, Muntnicul Mic, Pădurani, Răchita, Remetea Lungă, Săceni, Surducul Mic și Zolt, în total 19.

În cadrul Cercurilor Culturale, intelectualii satelor au dezvoltat în fiecare Duminică și sărbătoare, subiecte primite de la Despărțământ. Se remarcă dintre Cercurile Culturale cel din comuna Bichigi de sub Preșidenția Pr. Dumitru Mereș.

Despărțământul s'o ocupat cu ideea înființării unei școli țărănești, dar s'a ajuns la un punct mort când a fost vorba ca cele necesare pentru practica bucatăriei să le aducă elevele.

Demn de relevat gestul D-lui Victor Feneșiu industriaș din Făget, care a donat suma de 25.000 lei, pentru care s'au cumpărat cărți pe seama bibliotecilor Cercurilor Culturale din Despărțământul Făget

a) CERCUL CULTURAL FĂGET.

Președinte: Protopop Ioan Munteanu.

A organizat o șezătoare culturală cu concursul elevelor E. E. în comuna Răchita.

A comandat un aparat de radio în valoare de 65.000 lei și se ocupă cu ideea înființării unui Cinematograf sub egida Astei, pentru care cere sprijinul Regionalei.

20. Despărțământul Balinț.

Președinte: Primpretor I. Jivan.

Recent reorganizat ca Despărțământ, după un timp mai îndelungat de stagnare, se găsește în momentul de față în plină reorganizare a Cercurilor Culturale, care în anul 1938/39 erau în număr de 26.

21. Despărțământul Margina.

Președinte: Pr. Tiberiu Ghergha (Coșava).

A fost înființat ca Despărțământ nou, — al nouălea din Jud. Severin, — în ziua de 4 Septembrie 1942.

A organizat (și reorganizat) până în prezent 5 Cercuri Culturale în Comune: Margina, Curtea, Coșava, Pietroasa și Breazova.

Cercurile din Marginea, Curtea și Breazova au organizat serbări și șezători cu ocazia sărbătorilor naționale, cel din Curtea raportează vag că a organizat cursuri țărănești, fără alte indicații.

a) CERCUL CULTURAL COȘAVA.

Președinte: Pr. Tib. Ghergha.

A organizat serbări cu caracter patriotic, cultural și conferințe (nu se indică numărul). Din venitul unei serbări s'au distribuit răniiților din Spitalul Lugoj 3000 buc. țigarete

b) CERCUL CULTURAL PIETROASA.

Președinte: Pr. Centurion Sava.

A organizat șezători și serbări patriotice. La 23 Mai 1943 a organizat o grandioasă serbare sub egida Astei, unde a conferențiat între alții și Păr. Tib. Ghergha, Președintele Desp. Margina, despre: „Contribuția Astei la rezistența Neamului contra împilărilor din trecut și nădejdea în biruința din actualul războiu”.

Județul Caraș:

22. Despărțământul Oravița.

Președinte: Prof. Ilie Rusmir.

Are 26 Cercuri Culturale cu un total de 740 membri. Biblioteca Desp. este plasată provizoriu în sala festivă a prefecturii și are 1860 volume, dintre cari în anul acesta s'au cumpărat 142 vol. noi. Cercurile Culturale din Desp. au 620 vol.

Muzeul Desp. din lipsă de local propriu, nu a putut fi reorganizat nici în anul acesta. Cinematograful a rulat 14 filme pentru tineret, distribuindu-se 340 bilete pentru elevii săraci.

Desp. a organizat un ciclu de 6 conferințe încadrate în șezători culturale. Au conferențiat D-nii Prof. univ. R. Ripan, V. Stanciu, V. Radu, P. Sergescu și M. Maior, precum și D-na Prof. de gospodărie L. dr. Oprean. Au fost comemorate deasemenea sărbătorile naționale.

A condus și îndrumat activitatea Desp. de plasă și Cercurilor Culturale din întreg județul, reorganizând Despărțăminte și Cercuri, stăruind în ceea ce privește activitatea lor, achiziționând abonamente pentru Revista „Transilvania” și „Foaia Poporului” și menținând contactul permanent cu realitățile de pe teren, pentru ca să poată da îndrumări prin circulări și să îndrume spiritul și școlile țărănești, pe tot timpul funcționării lor.

A trimis cărți, ziare și reviste, fraților din apropierea granițelor, care nu pot beneficia de binefacerile slovei românești.

A donat 25 000 lei pentru Palatul Invalizilor.

a) CERCUL CULTURAL RĂCHITOVA.

Președinte: Nicolae Bălan.

A organizat 11 șezători culturale. A donat pentru Palatul Invalizilor 1000 lei și pentru Imprumulul Reintegrării 1000 lei. Are o bibliotecă compusă din 250 volume.

b) CERCUL CULTURAL TICVANIUL MARE.

Președinte: Pr. Iosif Căiman.

A organizat 2 șezători și a donat pentru Palatul Invalizilor 2000.— Lei. — A organizat deasemenea o școală de igienă și gospodărie pentru femei, sub direcțiunea Pr. Iosif Căiman, între 1. III—23 V. 1943, cu un număr de 96 sursiste, cu concursul corpului didactic și al clerului, precum și al intelectualității din comună.

c) CERCUL CULTURAL TICVANIUL MIC.

Președinte: Pr. R. Suciș.

A organizat 2 șezători și a donat pentru Palatul Invalizilor 1000.— Lei. — Între 15. II—19 IV. 1943 a organizat un curs de igienă și gospodărie pentru femei, sub direcțiunea Pr. R. Suciș, cu 42 participante, având concursul corpului didactic, al clerului și intelectualilor locali.

d) CERCUL CULTURAL VRĂNIUȚ.

Președinte: Pr. C. Petrovici.

A organizat o serbare și 2 sezători, precum și o școală de igienă și gospodărie pentru femei, sub conducerea Pr. C. Petrovici, cu 80 cursiste, între 31. I—19. IV. 1943, și cu concursul corpului didactic, al medicului și surorii de ocrotire.

e) CERCUL CULTURAL VRANI.

Președinte: Pr. Traian Constantin.

Cercul a fost condus de Pr. Gh. Râta, Președintele fiind mobilizat. A donat 1000.— Lei pentru Palatul Invalizilor și a organizat o șc. de igienă și gospodărie sub conducerea Pr. Gh. Râta, vicepreședintele Cercului, între 3. II—5. IV. 1943, cu 92 participante, — având numai concursul medicului și al maestrei de gospodărie

f) CERCUL CULTURAL GREONI.

Președinte: Gheorghe Vijan.

A organizat patru sezători și conferințe și a donat pentru Palatul Invalizilor 1300.— Lei. — Are o bibliotecă de 370 volume.

Cercurile Culturale Vărădia, Mercina și Forotic, au organizat serbări cu ocazia sărbătorilor naționale și au donat fiecare câte 1000.— Lei pentru Palatul Invalizilor.

Iar Cercurile Culturale din Iam, Ciortea, Ierțof, Răcășdia, Ciclova Română și Montană, Broșteni, Comorăște, Secășeni, Calina, Jurjova, Jitin și Anina nu au trimis rapoartele, pentru că majoritatea membrilor sunt mobilizați și în multe cazuri chiar și conducătorii Cercurilor

Munca neobosită și conștiincioasă a D-lui Președinte Prof. Ilie Rusmir este cu atât mai demnă de relevat, cu cât Domnia Sa, pe lângă conducerea Desp. Oravița, a reorganizat și unele Desp. de plasă, iar pretutindeni acolo unde se producea o insuficiență, a îndrumat și însuflețit personal activitatea Cercurilor, indiferent din care parte a județului, pentru ca Astra să se poată afirma — Deaceea, Regionala îi exprimă și pe această cale D-lui Prof. Ilie Rusmir sincere mulțumiri, pentru felul conștiincios și lăudabil, în care DSA înțelege să activeze în cadrele Astei Bănățene.

23. Despărțământul Sasca-Montană.

Președinte: Pretor Constantin Stoica.

Despărțământul a fost reorganizat în ziua de 19 Dec. 1942, după o perioadă oarecare de stagnare, reorganizându-se în acelaș timp și 15 Cercuri Culturale din cele 18: Sasca Montană, Sasca-Română, Naidăș, Milcoveni, Bogodinți, Ilidia, Potoc, Socolari, Știnapari, Ciuchiciu, Slatina-Nera, Petrilova, Cărbunari, Berliște, Rusova-Veche, Rusova-Nouă, Nicolinți și Macoviște, cu un total de 577 membri.

Despărțământul întreg a semnat pentru Palatul Invalizilor 19.000.— Lei și deși de scurt timp reorganizat, a dat dovadă de multă putere de muncă.

a) CERCUL CULTURAL BOGODINȚI.

Președinte: Pr. Vasile Stănescu.

A dat o serbare și șezători ocazionale — Are o bibliotecă cu 210 volume și a semnat pentru Palatul Invalizilor 1000.— Lei.

b) CERCUL CULTURAL ILIDIA.

Președinte: Pr. Ștefan Ania.

A organizat 3 șezători și conferințe, are o bibliotecă de 120 vol. și a semnat pentru Palatul Invalizilor 1000.— Lei.

c) CERCUL CULTURAL MILCOVENI.

Președinte: Subinsp. șc. Petru Bena.

A organizat 4 șezători naționale; are o bibliotecă de 88 volume și a donat pentru Palatul Invalizilor 1330 — Lei.

d) CERCUL CULTURAL NAIDĂȘ.

Președinte: Pr. Simion Novic.

A organizat trei șezători și a donat pentru Palatul Invalizilor suma de 3000.— Lei.

e) CERCUL CULTURAL MACOVIȘTE.

Președinte: Pr. Dr. I. Crețu.

A organizat 10 șezători cu conferințe; a cumpărat un aparat de radio. — Are un cor bărbătesc care depune o frumoasă activitate. — A contribuit la asistența socială, ajutând pe cei lipsiți din colectele făcute — Membrii Astrei au ajutat văduvele și orfanii la muncile agricole.

f) CERCUL CULTURAL SASCA-MONTANĂ.

Președinte: Pretor. Constantin Stoica.

Are o bibliotecă cu 1500 volume și sală de lectură. — A organizat 4 șezători cu conferințe. — Membrii Cercului s'au deplasat în comunele din Despărțământ pentru reorganizarea Cercurilor Culturale, cu care ocazie au conferențiat.

g) CERCUL CULTURAL STINĂPARI.

Președinte: Inv. Amos Groza.

Are bibliotecă și a organizat mai multe serbări și șezători, din venitul cărora a cumpărat registre și completează biblioteca; nu se dau precizări.

Cercurile Culturale din Cărbunari, Berliște, Cinchiciu, Potoc, Rusova Veche și Nouă, Nicolinți, Petrița, Socolari, Slatina Nera și Sasca Română, nu au răspuns și nu au trimis rapoartele de activitate.

24. Despărțământul Moldova Nouă.

Președinte: Pretor Mihai Grivei.

Acest Desp. funcționează cu 12 Cercuri Culturale în comunele: Moldova-Nouă, Moldova-Veche, Zlatița, Socol, Câmpia, Sușca, Pojejena de Jos, Coronini, Sichevița, Gornea, Liubcova și Bâizasca.

Desp. a desfășurat o activitate extrem de importantă în regiunea Clisurei, în ce ace privește menținerea vie a conștiinței românești, răspândirea slovei românești și convingerea populației ca să creadă cu tărie în dreptatea cauzei românești, pentru care-și varsă sângele cei mai buni fii ai Neamului.

Pe lângă activitatea obișnuită de luminare a poporului prin serbări, șezători, conferințe, manifestațiuni naționale, citirea cărților din bibliotecă, lectura ziarelor, audiții radiofonice, păstrarea și reînprospătarea tradițiilor strămoșești: joc, port și cântec românesc, concursul la toate colecțiile, Cercurile Culturale ale Astei fiind exemplu în satisfacerea tuturor cerințelor și îndatoririlor cetățenești, — s'a dat o deosebită grijă organizării cursurilor de șc. țărănești și de igienă și gospodărie țărănească, s'a înființat o librărie a Astei la Moldova-Nouă, pentru răspândirea cărții românești în pătura țărănimii, desfăcându-se până acum peste patru mii volume de cărți și broșuri, s'a hotărât înființarea unui Muzeu etnografic, istoric și arheologic al Clisurei, la Moldova-nouă, încă în vara acestui an; pe data de 1 Iulie se deschide colonia de vară pentru copii debili și predispuși la boală.

a) CERCUL CULTURAL MOLDOVA NOUĂ.

Președinte: Dr. Martin Copăceanu.

Are o bibliotecă cu peste 400 vol., fiind abonat la 8 ziare și are un aparat de radio care funcționează zilnic pentru întreaga populație. A contribuit la fondul Palatului Invalizilor cu 1000.— Lei — A organizat toate serbările naționale din comună.

b) CERCUL CULTURAL MOLDOVA VECHE.

Președinte: D. Aurel Vălimăreanu.

A organizat trei serbări, din venitul cărora a subscris 5325.— lei la Palatul Invalizilor, iar cu restul a ajutat soldații răniți români în trecere spre țară și a mărit biblioteca Cercului, care e abonat la 4 ziare.

c) CERCUL CULTURAL ZLATIȚA.

Președinte: Inv. Vasile Mihai.

A organizat 9 șezători pentru populație și o serbare mare. — Au cinstit în diferite ocazii croii morți ai satului, în actualul război. — Are o bibliotecă foarte frumoasă primită din partea Min Propagandei Naționale.

d) CERCUL CULTURAL SOCOL.

Președinte: Notar Ctin Stoiacovicu.

Neavând nici-o activitate, urmează să fie reorganizat

e) CERCUL CULTURAL CÂMPIA.

Președinte: Pr. Plinius Oancea.

A organizat 4 șezători pentru populație. — Are o bibliotecă și un aparat de radio pus în fiecare zi la dispoziția populației. — A pus bazele unei farmacii comunale, contribuind în mare măsură la completarea inventarului, prin plantele medicinale adunate și conservate.

f) CERCUL CULTURAL SUȘCA.

Președinte: Subinspect. șc. Ctin Anghelescu.

Are o bibliotecă frumoasă și este abonat la 4 ziare și reviste. — A ținut 15 șezători culturale pentru populație și 2 serbări. A abonat peste 70 țărani, la diferite ziare pentru popor. — În afară de aceasia mai desface în comună săptămânal 50 buc. numere din „Poporul Român” și 20 numere din „Foala Poporului”. — Datorită muncii și strădaniei conducerii acestui cerc cultural în frunte cu Președintele ei, precum și Pr. Septimiu Daș vicepreședinte și al secretarului cercului și al comunei Sușca, D-1 Radu Brândușea, aproape nu există casă în această comună, în care să nu intre zilnic slova și gândul românesc.

A organizat între 22. XI. 1942—22. I. 1943 o școală țărănească pentru bărbați, cu 60 cursiști, între 18—60 ani, funcționând câte 4 ore pe zi — În cadrul activității practice desfășurată de către școală: s'a plantat malul Dunării pe o lungime de 3 km. pentru apărarea câmpului contra inundațiilor, — s'a curățit cimitirul comunal și s'au desfundat în parte șanțurile din comună.

Iar între 1. II—1. IV. 1943, a organizat acelaș Cerc, o școală de igienă și gospodărie, cu un număr de 54 participante între 18—50 ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

g) CERCUL CULTURAL POJEJENA DE JOS.

Președinte: Dir. șc. Atanasie Cojocaru.

A organizat 8 șezători și o serbare. — A contribuit la Palatul Invalizilor cu suma de 8000 — Lei. — Are un cor care desfășoară o activitate foarte frumoasă. — A luat parte la toate serbările naționale. — A abonat 16 membrii la diferite ziare. — A susținut cu toate mijloacele cantina școlară unde iau masa toți copiii săraci. — Manifestațiile de curată simțire românească organizate de acest cerc, au contribuit într'o măsură extraordinară, la menținerea unui moral extrem de ridicat și a unei sănătoase conștiințe naționale.

A organizat o șc. țărănească pentru bărbați cu 58 cursiști între 18—60 ani, care în cadrul activității practice a: curățit cimitirul comunal, a desfundat șanțurile de pe marginea drumului la cimităr, au ajutat la construirea dispensarului și băii comunale, la banchetatul cărămizilor și transportul materialului pentru construirea palatului administrativ.

A mai organizat și o șc. de igienă și gospodărie pentru femei, cu 32 cursiste, care au îngrijit în acelaș timp și monumentul eroilor din comună și au lucrat ciorapi pentru ostașii de pe front.

h) CERCUL CULTURAL CORONINI.

Președinte: Pr. Navcratie Ghindea

A organizat 7 șezători și serbări în comună. A vândut toate cărțile ce i-au fost puse la dispoziție, în comună. Președintele Cercului pune regulat la dispoziția sâtenilor aparatul de radio personal, pentru audiții. Prin stăruința Cercului

s'au făcut 29 abonamente la ziare. Pentru Palatul invalizilor membrii au subscris 1634 lei. Afară de aceasta au mai fost ajutate 6 familii sărace din comună cu alimente, lemne și bani.

i) CERCUL CULTURAL SICHEVIȚA.

Președinte: Brigadier silvic Adam Fuchs.

S'au organizat 10 șezători și serbări. Din contribuția membrilor s'a cumpărat un aparat de radio, care este permanent la dispoziția întregii comune pentru audiție.

Din materialul ce l'a avut adunat pentru construirea localului Cercului Cultural, s'au cedat 25.000 cărămizi și întreg materialul lemnos pentru construirea școlii din comună.

Cercul este abonat la 3 ziare și a contribuit la Palatul Invalizilor cu suma de 3000 lei. Are un cor și fanfară, care iau parte regulat la toate serbările naționale.

A organizat școli țărănești pentru bărbați și femei, dar nu raportează nici un fel de date în această privință.

j) CERCUL CULTURAL GORNEA.

Președinte: Pr. Valeriu Popescu.

Nedeschisurând nici în anul acesta nici-o activitate, va fi reorganizat în curând.

k) CERCUL CULTURAL LIUBCOVA.

Președintă: D-șoara Victoria Sfera.

A organizat 3 șezători. Deasemenea a organizat o școală de igienă și gospodărie, cu un număr de 34 participante, dar ne lipsesc toate datele în privința funcționării acestei școli.

l) CERCUL CULTURAL BÂRZASCA.

Președinte: Pr. Arsenie Golumba.

A organizat 16 șezători și serbări culturale. Are un cor care desfășoară o activitate foarte frumoasă, dând și răspunsurile liturgice. E abonat la 4 ziare și a contribuit la Palatul Invalizilor cu 1000 lei. A organizat concursuri de jocuri și port național, premiind pe cei reușiți și îndeosebi vechiul port național.

A organizat o școală țărănească pentru bărbați cu 45 cursiști între 20—60 ani și o școală de igienă și gospodărie pentru femei cu 58 cursiste, alte date lipsesc.

Și-a mărit simțitor biblioteca și a vândut toate cărțile primite din partea Despărțământului.

Regionala nu poate decât să aducă sincere mulțumiri atât D-lui Președinte Pretor Mihai Grivei, cât și tuturor colaboratorilor D-sale, pentru toată strădania și tot sbuciumul ce-l depun, pentru ridicarea populației românești din părțile sărace ale Clisurei, la un cât mai înalt nivel de viață morală și materială și în păstrarea patrimoniului nostru etnic.

25. **Despărțământul Reșița.**

Președinte: C. Milutinovici.

N'a dat semn de nici un fel de activitate și n'a răspuns la nici-o adresă a Regionalei. Doar câteva Cercuri Culturale, care au activat, au trimis rapoarte direct la Desp. Oravița.

a) **CERCUL CULTURAL OHABIȚA.**

Președinte: Ion Ienășel plugar.

A adunat alimente pentru răniți și copii săraci de Crăciun și Paști și a făcut parastase pentru eroii căzuți. A organizat mai multe serbări și șezători. Are o bibliotecă de 120 volume.

b) **CERCUL CULTURAL ZORLENȚUL MARE.**

Președinte: Pr. C. Vucu.

A organizat un ciclu de conferințe și serbări și o școală de igienă și gospodărie între 2 II.—29 IV. 1943 sub conducerea Pr. Cornel Vucu, cu 232 participante între 14—30 ani, cu concursul corpului didactic, al medicului, autorităților comunale și întreaga intelectualitate a comunei, situându-se prin frecvența mare și felul în care a funcționat printre cele mai bune școli ale județului, pentru care li se aduc în mod special mulțumiri și din partea Regionalei, — tuturor celor care au contribuit la buna funcționare a acestei școli.

c) **CERCUL CULTURAL CĂLNIC.**

Președinte: Pr. Gh. Păleanu.

A organizat o școală de igienă și gospodărie, sub conducerea Pr. Gh. Păleanu, între 20 II.—15 VI. 1943, cu un număr de 72 cursiste.

26. **Despărțământul Bozovici.**

Președinte: (vacant prin demisie).

Deși Comitetul de plasă n'a existat, totuși Cercurile Culturale au depus o activitate frumoasă, dirijate fiind direct de D-l Prof. Ilie Rusmir. Astfel:

a) **CERCUL CULTURAL BĂNIA.**

Președinte: Pr. P. Bogoevici.

Cercul are radio cu sală de audiție și o sală de lectură. A comemorat sărbătorile naționale și a organizat o școală de igienă și gospodărie pentru femei, condus de D-na inv. de gosp. Cătană, director al școlii fiind inv. dir. Novac Găvan, între 18 I.—6 III. 1943, cu un număr de 71 participante. De remarcat că solidarizarea intelectualilor în jurul Astei și al Președintelui ei, precum și al

școalei a fost pilduitoare pentru țărănimia de acolo, comuna găsimdu-se într-o continuă ascensiune datorită clerului, corpului didactic și administrației locale

b) CERCUL CULTURAL GÂRBOVĂȚ.

Președinte: Notar Nicolae Novacovici.

A fost reorganizat la 9 Mai 1943 în urma inactivității sale. Noul Președinte a înzestrat în cel mai scurt timp Cercul cu un aparat de radio, sală de audiție și a înscris 56 membrii. Cercul are cele mai frumoase perspective pentru viitor.

c) CERCUL CULTURAL PUTNA.

Președinte: Inv. dir. I. Ciupagea.

A organizat 3 serbări naționale și a semnat pentru Palatul Invalizilor suma de 1000 lei.

d) CERCUL CULTURAL PĂTAȘ.

Președintă: D-șoara inv. Lucreția Lăzărescu

A sărbătorit zilele naționale și sărbătoarea Crăciunului prin câte o serbare. A contribuit la **Palatul Invalizilor cu 500 lei și a donat 2000 lei** pentru ridicarea unei troițe Slt. erou A. Serafin originar din comună. Cercul are o bibliotecă cu 483 volume cu sală de lectură. Prin hărnicia D-șoarelor Lucreția și Valeria Lăzărescu s'a organizat un curs de igienă și gospodărie, care a funcționat alternativ o zi în comuna Borlovenii-Vechi și o zi în comuna Pătaș (comune legate printr'un pod peste Nera), între 25 I. și 25 IV. 1943, cu 25 participante. Din cauza lipsei de colaborare între intelectuali frecvența a fost foarte slabă. Cu toate că preoții și o parte a învățătorilor din comună au rămas pasivi, ba chiar au împiedecat uneori bunul mers al școalei, după cum reiese din raportul Desp. Central Oravița, totuși mulțumită stăruinței celor două învățătoare, care au înțeles că ambițiile personale n'au ce căuta în inițiativele mărețe, care tind să ridice nivelul cultural al unui sat, cursurile deși cu un număr redus de femei, s'au încheiat cu rezultate frumoase, din meritul și spre cinstea celor două învățătoare Lăzărescu.

Cercul Cultural din comunele Bozovici, Șopotul Nou, Mocerș și Lăpușnicul Mare sunt în curs de reorganizare. Iar Cercurile Culturale din Șopotul Vechi, Prilipăț, Dalboșeț, Borlovenii Vechi și Bolovenii Noi, n'au trimis rapoartele de activitate.

27. Despărțământul Bocșa-Montană.

Președinte: Pretor Gh. Stoiacovici.

Are un număr total de 642 membrii. A găzduit Corul Vidu din Lugoj, cu care ocazie a organizat o grandioasă serbare; o altă serbare în folosul Palatului Invalizilor din care s'au subscris 3566 lei; Turneul Vraca cu piesa Apus de Soare și a organizat o șezătoare în comuna Dognecea, în cadrul acțiunii de lămurire a masselor.

a) CERCUL CULTURAL BOCSA-ROMÂNĂ.

Președinte: Dr. Victor Breban.

A organizat 5 șezători, 3 serbări naționale și 16 conferințe. Are o bibliotecă cu 752 volume. Horele țărănești se fac în fiecare Duminică în cadrele Astrei. Cercul se ocupă în parte și de educația ucenicilor fabricii de mașini agricole UDR, ținând săptămânal câte o conferință educativă și de igienă.

A organizat, sub conducerea D-lui Dr. Victor Breban, între 7 II.—27 IV. 1943 o școală de igienă și gospodărie, cu un număr de 45 cursiste. Au primit masa gratuit 18 elevi săraci

Pentru ajutorul de iarnă s'a donat 3.500 lei.

b) CERCUL CULTURAL VALEAPAI.

Președinte: (nu este indicat).

A organizat două serbări din a căror venit de 14.591 lei, 7324 lei s'au trimis pentru Palatul Invalizilor, iar cu restul se construiește podul din biserică, pe seama corului Astra. De Paști a trimis spitalelor de răniți din Timișoara 500 buc. țigarete, 50 cutii chibrituri și 300 buc. ouă roșii.

c) CERCUL CULTURAL DOCLIN.

Președinte: Pr. Eremia Ghita.

A organizat 7 conferințe și mai multe șezători.

d) CERCUL CULTURAL VERMEȘ.

Președinte: Inv. dir. Mărgărie Achim.

A ținut 5 conferințe și 6 șezători. A organizat o școală de igienă și gospodărie sub conducerea inv. dir. A Mărgărie, între 7 II.—18 IV. 1943, cu 115 cursiste. Școala a funcționat în cele mai bune condițiuni în urma solidarității dintre intelectuali, care în frunte cu clerul, corpul didactic și administrația locală, au dat tot concursul reușitei acestei școli.

SECȚIA ANTIALCOOLICĂ A ASTREI BĂNĂȚENE TIMIȘOARA.

Președinte: D. Petru Ciucur.

Această secție a dus și în anul acesta o vie campanie, pentru combaterea alcoolismului, căutând să pătrundă cât mai mult în masa muncitorească dela orașe, precum și în sânul tineretului agricultor dela sate, degenerat în parte pentru alcoolizare.

Numărul total de membri, cu abstenență totală, împreună cu cei temperanți și simpatizanți este de 23 497, dintre cari 371 bărbați și 126 femei cu abstenență totală.

Această laudabilă activitate, care a început să-și arate roadele, va fi mai mult intensificată printr-o întreagă sesie de măsuri și un plan de lucru pe care Secția Antialcoolică, împreună cu inimosul ei Președinte și l-a făurit, pentru campania anului viitor.

Incheiem această dare de seamă, aducând tuturor, Președinți de Despărțăminte și Cercuri Culturale, precum și membrilor Astei Bănățene, care au înțeles să activeze în mod efectiv în organizațiunile Astei, deodată cu mulțumirile noastre și recunoștința Neamului, la ridicarea și întărirea suflotească a căruia, au lucrat împreună cu noi

Desigur fiecare a muncit după puteri și posibilități și poate dacă în anul acesta nu a putut ajunge la nivelul dorit, anul următor va aduce, prin intensificarea efortului și rezultatele dorite.

Cunoaștem prea bine greutățile de pe teren, ca să nu ne dăm seama despre valoarea muncii al Astei, depusă pe acest ogor de fie care membru care a activat. Deaceea apreciind la justa valoare activitatea acelor, care au contribuit cu munca lor desinteresată la ridicarea nivelului moral și cultural al Neamului nostru și ne-au raportat această activitate, îi dăm ca exemplu pentru acei, care nu au activat sau poate nu au putut activa în anul acesta, precum și pentru cei, care deși au activat, nu ne-au raportat acest lucru.

Președintele Astei Bănățene: SABIN EVUȚIAN.

Secretar: Profesor I. ILEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REVISTA BANATULUI

(FOST „LUCEAFĂRUL“)

Inscrisă în registrul publicațiilor periodice a Trib. Timiș la nr. 82

Este editată de:
COMITETUL „ASTREI BĂNĂȚENE“

Redactor:
PROF. TRAIAN TOPLICEANU

BCU Cluj / **REDAȚIA:** ty Library Cluj
Timișoara I., Strada Alba-Iulia nr. 2 (Palatul Cultural)
ADMINISTRAȚIA:
Timișoara I., Bulevardul Diaconovici Loga nr. 1

ABONAMENTE:

Pentru particulari	500 lei
Pentru cercuri culturale și școli primare	500 lei
Pentru despărțăminte și școli secundare	600 lei
Pentru autorități și instituții	1000 lei
Abonamente de sprijin	2000 lei

Exemplarul 60 lei

CUPRINSUL:

D. Imbrescu: . . . Ion Sârbu

Tr. Birăescu: . . . Toponimie și geopolitică

E. M. Brancovici: Poate fi colectivitatea un scop?

LITERATURA:

Gr. Bugarin: . . . . Cântă Pan (versuri)

M. Arcan: . . . . . Oameni dedemult (schiță)

DATE ȘI DOCUMENTE:

Tr. Topliceanu: . . Din istoria ziaristicii în Banat

N. Ilieșiu: . . . . . Catastrum civium (Din trecutul Timișoarei)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INSEMNAȚII:

În amintirea lui Mihail Gașpar; — Ioachim Miloia (Red.); — Muzica bănățeană în cadrul „Săptămânei Bănățene“ (Zeno Vancea); — Manifestarea literară a Banatului în cadrul „Săptămânei Bănățene“ (R.) — Pe marginea unei invitații „la condiția estetică“ și „cultură majoră“ (Tr. Topliceanu); — „Scrisori și schițe bănățene“ de P. Nemoianu (Nic. Jucu); — Leonard Divarius: „Liberatorul“, fragment istoric în 5 părți (T.); — Cine a fost întâiul profesor de filosofie al Academiei Mihăilene din Iași? (T.); — Revista Institutului Social Banat-Crișana (T.); — Contrapunct (T.); — Urbanizare — Româнизare — Civilizație (Tr. B.)

PARTEA OFICIALĂ:

Raportul general de activitate a „Astei Bănățene“.

REVISTA BANATULUI
TIMIȘOARA I
Palatul Cultural etajul I, camera 48

D-sale D-lui

.....

.....

Comuna .....

Județul .....

BCU Cluj / Central University Library Cluj